

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัย เรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของเกษตรกรในอำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิด ทฤษฎี ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ ดังนี้

1. แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้
2. การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในประเทศไทย
3. การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในอำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

ความหมายของทรัพยากรป่าไม้

ทวี และทัศนีย์ (2523 : 6) กล่าวว่า ป่าไม้ หมายถึง พันธุ์ไม้ทุกชนิดที่อยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน มีปริมาณต้นไม้หนาแน่นเพียงพอ มีพื้นที่กว้างขวางพอที่จะมีอิทธิพลต่อดินฟ้าอากาศในท้องถิ่น นั้น ๆ และสภาพทางนิเวศน์มีความแตกต่างจากพื้นที่ดินภายนอกโดยทั่วไป ดังนั้นเมื่อทรัพยากรป่าไม้ เป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อมนุษยชาติ ดังนั้นมนุษย์ทุกคนจึงควรที่จะตระหนักถึงความสำคัญและมีการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เพื่อไม่ให้ทรัพยากรอันมีค่าได้สูญไป ได้ดำรงอยู่ตลอดไป

ป่าไม้ในแง่ของกฎหมาย หมายถึง “ที่ดิน รวมตลอดถึง ภูเขา ห้วย หนอง คลอง บึง ทะเลสาบ เกาะ และที่ชายทะเลที่ยังมิได้มีบุคคลได้ครอบครองตามกฎหมาย” ในทางนิเวศน์วิทยา ป่า คือ “สังคมของพืชและสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้น” สัตว์ต่าง ๆ ซึ่งรวมทั้งนก แมลง สัตว์เลื้อยคลาน สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม และอื่น ๆ ต่างก็อาศัยป่าเป็นถิ่นที่อยู่อาศัย พืชและสัตว์ในป่าหลายชนิดเป็นแหล่งพันธุกรรมที่มีคุณค่าสำหรับการเพาะเลี้ยงในอนาคต (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย , 2531)

อำนาจ (2528 : 4) กล่าวว่าป่าไม้ หมายถึง ป่าไม้นั้นประกอบขึ้นด้วยบรรดาต้นไม้ใหญ่ น้อย ดิน หิน น้ำ สัตว์ป่า แมลง พืชต่าง ๆ รวมทั้งทิวทัศน์และบรรยากาศที่เกิดขึ้นจากการรวมตัว

ของสิ่งเหล่านี้ ป่าไม้มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับเศรษฐกิจและสังคมของประเทศที่เกี่ยวข้องในด้านของมนุษย์อันเป็นองค์ประกอบของสังคม

สรุปความหมายทรัพยากรป่าไม้หมายถึง พันธุ์ไม้ทุกชนิด รวมถึง ดิน หิน น้ำ สัตว์ป่า แมลง รวมทั้งทิวทัศน์และบรรยากาศที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวของสิ่งเหล่านี้ ดังนั้น จึงควรที่จะตระหนักถึงความสำคัญและมีการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เพื่อไม่ให้ทรัพยากรอันมีค่าได้สูญไป จะได้ดำรงอยู่ตลอดไป

ความหมายของการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

กิติ (2535 : 4) กล่าวว่า การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ หมายถึง การใช้ทรัพยากรป่าไม้ที่เหมาะสม การป้องกัน การบำรุงรักษา เพื่อประชาชนจะได้ใช้ประโยชน์ จากป่าทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งสอดคล้องกับ ทิวา (2529 : 8) ได้กล่าวเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม่ว่า การที่จะจัดการกับทรัพยากรป่าไม้ให้บังเกิดผลสูงสุดได้นั้นต้องอาศัยวิชาการที่เรียกว่า “วนศาสตร์” ซึ่งหมายถึงวิชาการที่ว่าด้วยการจัดการและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติทุกประเภทที่มีอยู่ในสังคมของป่าไม้ หรือที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ให้อำนวยประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อสังคมมนุษย์สูงสุดและโดยสม่ำเสมอตลอดไป

เกษม (2530 : 99) ได้ให้คำจำกัดความว่า “การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้” หมายถึงการเก็บรักษา สงวน ซ่อมแซม ปรับปรุง และการใช้ต่อทรัพยากรป่าไม้ เพื่อจะได้เอื้ออำนวยให้คุณภาพสูงในการสนองความเป็นอยู่ของมนุษย์

นิวัติ (2528 : 14) ได้กล่าวว่า การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพยากรป่าไม้อย่างชาญฉลาดให้เป็นประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุด และใช้ได้เป็นเวลานานที่สุด ทั้งนี้ ต้องให้สูญเสียโดยเปล่าประโยชน์น้อยที่สุด สอดคล้องกับพัชรินทร์ (2537 : 4) กล่าวว่า การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ หมายถึง การใช้ทรัพยากรป่าไม้อย่างชาญฉลาด และมีประสิทธิภาพมากที่สุด ก่อให้เกิดประโยชน์กับมวลมนุษยชาติมากที่สุดทั้งทางตรงและทางอ้อม รวมทั้งการป้องกันและบำรุงรักษาให้ทรัพยากรป่าไม้มีอายุยืนยาวที่สุด และไพฑูรย์ (2531 : 3) กล่าวว่า การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ หมายถึง การทำประโยชน์จากป่าอย่างชาญฉลาดและเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด และมีโอกาสเจริญเติบโตต่อไปได้

วินัยและบานชื่น (2537 : 95) กล่าวว่า การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ หมายถึง การรู้จักใช้ประโยชน์จากป่าไม้ โดยคำนึงถึงประโยชน์ที่จะเกิด ต่อส่วนรวมมากที่สุด และต้องสูญเสียป่าไม้โดยเปล่าประโยชน์ให้น้อยที่สุด รวมทั้งการกระจายการใช้ประโยชน์ให้ทั่วถึงกัน

อดิศรณ (2543 : 5) กล่าวว่า การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ หมายถึง การใช้ทรัพยากรป่าไม้อย่างมีคุณค่า และมีประสิทธิภาพมากที่สุด ก่อเกิดประโยชน์กับมวลมนุษยชาติมากที่สุด ทั้งทางตรงและทางอ้อม รวมทั้งการจัดการ การป้องกัน การบำรุงรักษา และการเผยแพร่ความรู้การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืนต่อไป

จากความหมายการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ดังกล่าวสรุปได้ว่า การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เป็นการรู้จักใช้ทรัพยากรป่าไม้อย่างชาญฉลาดและอย่างมีประสิทธิภาพ ให้เป็นประโยชน์ต่อมนุษยชาติมากที่สุด เป็นเวลานานที่สุด โดยมีการสูญเสียจากการใช้ประโยชน์ต่าง ๆ ให้น้อยที่สุด

พระราชดำริเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

“เรื่องป่า 3 อย่าง คือ ไม้พื้น ไม้ผล ไม้สร้างบ้าน ประชาชนมีความรู้ทั้งคนที่อยู่บนภูเขาทั้งคนที่อยู่ในที่ราบเขามีความรู้ เขาทำงานมาตั้งหลายชั่วคนแล้ว เขาทำกันอย่างดี เขามีความเฉลียวฉลาด เขารู้ว่าตรงไหนควรจะทำกิจกรรม เขารู้ว่าที่ไหนควรจะเก็บไม้ไว้ แต่ว่าที่เสียไปเพราะว่าพวกที่ไม่รู้เรื่องไม่ได้ทำมานานแล้ว ทั้งนานมาแล้ว ทั้งกิจกรรมมานานแล้วก็ไม่รู้เรื่อง แล้วก็มาอยู่ในที่ที่มีความสะดวก ก็เลยทำให้ล้มว่าชีวิตมันเป็นไปได้โดยที่ทำการกิจกรรมที่ถูกต้อง” พระราชทานในวัดปิดการสัมมนาการเกษตรภาคเหนือ ณ สำนักงานเกษตรภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่ 16 กุมภาพันธ์ 2524

ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติอย่างหนึ่งที่อำนวยประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมให้แก่มนุษยชาติมากมายหลายประการ นับตั้งแต่รักษาคุณธรรมชาติ ควบคุมสภาพดินฟ้าอากาศให้อยู่ในสภาพปกติ ไม่แปรปรวน รักษาต้นน้ำลำธาร พันธุ์พฤษชาติและสัตว์ชาติเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ รวมทั้งเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่ให้นมนุษย์ได้บริโภคใช้สอยและประกอบอาชีพด้านการทำไม้ การเก็บหาของป่า การขนส่ง การอุตสาหกรรม การผลิตไม้แปรรูป และผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปที่ใช้วัตถุดิบจากไม้และของป่า ตลอดจนการส่งจำหน่ายเป็นรายได้แก่ประชาชนและประเทศชาติอีกทางหนึ่งด้วย

แต่ในสภาพปัจจุบัน ประชากรไทยมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงเป็นแรงผลักดันให้เกิดการบุกรุกทำลายป่าไม้ เพื่อบุกเบิกพื้นที่ทำกิน ลักลอบตัดไม้เพื่อป้อนโรงงานอุตสาหกรรมและเผาถ่าน นอกจากนั้นแล้ว การเร่งรัดการดำเนินงานบางโครงการ เช่น ก่อสร้างถนน สร้างเขื่อน เป็นต้น มีการตัดไม้โดยไม่คำนึงถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ มีผลให้ป่าไม้ของประเทศไทยในปัจจุบันมีเนื้อที่ลดลง และบางแห่งอยู่ในสภาพเสื่อมโทรมเป็นอย่างมาก

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงทราบถึงปัญหาด้านนี้ ได้มีพระราชหฤทัยมุ่งมั่นที่จะแก้ไขปรับปรุงและพัฒนาป่าไม้ให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ดังเช่นในอดีต เพื่อเป็นการยังประโยชน์ให้แก่ประชาชนถ้วนหน้า ดังแนวพระราชดำริเกี่ยวกับการพัฒนาป่าไม้ เมื่อ พ.ศ. 2523 ดังนี้

“แต่ป่าไม้ที่จะปลูกนั้น สมควรที่จะปลูกแบบป่าสำหรับใช้ไม้หนึ่ง ป่าสำหรับใช้ผลหนึ่ง ป่าสำหรับใช้เป็นฟืนอย่างหนึ่ง อันนี้แยกออกไปเป็นกว้าง ๆ ใหญ่ ๆ การที่จะปลูกต้นไม้สำหรับได้ประโยชน์ดังนี้ ในคำวิเคราะห์ของกรมป่าไม้ รู้สึกว่าจะไม่ใช่ป่าไม้เป็นสวนหรือจะเป็นสวนมากกว่าเป็นป่าไม้ แต่ในความหมายของการช่วยเพื่อต้นน้ำลำธารนั้น ป่าไม้เช่นนี้จะเป็นสวนผลไม้กี้ตาม หรือเป็นสวนไม้ฟืนก็ตาม นั้นแหละเป็นป่าไม้ที่ถูกต้อง เพราะทำหน้าที่เป็นป่าคือเป็นต้น ไม้ และทำหน้าที่เป็นทรัพยากรในด้านสำหรับเป็นผลที่มาเป็นประโยชน์แก่ประชาชนได้”

สำหรับพระราชกระแสรับสั่งเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ พอที่จะสรุปแนวพระราชดำริได้ดังต่อไปนี้

ด้านการปลูกป่าทดแทน

1. ปลูกป่าทดแทนพื้นที่ป่าไม้ถูกบุกรุกแผ้วถาง และพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม
2. ปลูกป่าเนื่องจากพื้นที่ตามบริเวณอ่างเก็บน้ำหรือเหนืออ่างเก็บน้ำไม่มีความชุ่มชื้นยาวนานพอ
3. ปลูกป่าบนเขาสูง เนื่องจากสภาพป่าบนที่เขาส่งทอดโทรม ซึ่งจะมีผลกระทบต่อลุ่มน้ำตอนล่าง
4. ปลูกป่าเพื่อพัฒนาลุ่มน้ำและแหล่งน้ำให้มีน้ำสะอาดบริโภค
5. ปลูกป่าเพื่อให้ราษฎรมีรายได้เพิ่มขึ้น โดยใช้ราษฎรในท้องถิ่นนั้น ๆ และเป็นการสร้างความเข้าใจให้ราษฎรเห็นความสำคัญของการปลูกป่า
6. ปลูกป่าเสริมธรรมชาติเป็นการเพิ่มที่อยู่อาศัยแก่สัตว์ป่า

ด้านการพัฒนาวิจัยด้านป่าไม้

1. ดำเนินการศึกษาวิจัยด้านป่าไม้ ในรูปแบบที่แตกต่างกันตามสภาพท้องถิ่น
2. ทำการศึกษาพัฒนาและวิจัยความสัมพันธ์ของป่าไม้กับสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ เช่น ป่าไม้ประมง ในพื้นที่ป่าชายเลน การพัฒนาด้านชลประทานเกี่ยวกับป่าไม้ โดยการจ่ายน้ำตามแหล่งน้ำในช่วงฤดูร้อน (แล้ง) เพื่อให้มีความชุ่มชื้น และทำให้ป่าต้นน้ำลำธารมีความชุ่มชื้นสมบูรณ์ตลอดทั้งปี และปลูกไม้พื้นล่างเสริมเพื่อช่วยลดความรุนแรงของกระแสน้ำในฤดูฝน
3. ศึกษาเกี่ยวกับการป้องกันไฟป่า โดยใช้ระบบเปียก (ความชื้น) เป็นต้น

ปัญหาด้านป่าไม้ สัดส่วนของพื้นที่ป่าไม้ที่เหมาะสมต่อการรักษาคุณธรรมชาติในความเห็นของนักวิชาการ ควรจะมีเนื้อที่ประมาณร้อยละ 50 ของพื้นที่ทั้งหมดทั่วประเทศ ส่วนในกรณีของ

ประเทศไทย ซึ่งมีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นมากเช่นนี้ พื้นที่ป่าไม้อาจจะลดลงได้บ้าง รัฐบาลได้มีนโยบายกำหนดพื้นที่ป่าไม้ให้เหลือไว้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 40 ของพื้นที่ทั้งประเทศ โดยมีหลักเกณฑ์ในการแบ่งพื้นที่ป่าไม้ออกเป็น 2 ประเภทคือ

ป่าเพื่อเศรษฐกิจ กำหนดไว้เพื่อการผลิตไม้และของป่าเพื่อประโยชน์ในทางเศรษฐกิจในอัตราร้อยละ 25 ของพื้นที่ทั้งประเทศ

ป่าเพื่อการอนุรักษ์ กำหนดไว้เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ดิน น้ำ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ป่าที่หายากและป้องกันภัยธรรมชาติอันจะเกิดจากน้ำท่วม และการพังทลายของดิน ตลอดจนเพื่อประโยชน์ในการศึกษาวิจัย และนันทนาการของประชาชน ในอัตราร้อยละ 15 ของพื้นที่ทั้งประเทศ แต่สภาพข้อเท็จจริงจากการสำรวจพื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทย โดยภาพถ่ายทางอากาศ ปี พ.ศ. 2504 เปรียบเทียบกับการสำรวจโดยใช้ภาพถ่ายดาวเทียม LANDSAT ปี พ.ศ. 2525 ปรากฏว่าเนื้อที่ป่าไม้ได้ลดลงอย่างรวดเร็ว และในปัจจุบันลดลงอยู่ในสัดส่วนที่ต่ำกว่าร้อยละ 30 ของพื้นที่ทั้งประเทศ ซึ่งเป็นสัดส่วนที่ไม่เหมาะสมต่อการรักษาคุณภาพดิน โดยลดลงจาก 171 ล้านไร่ หรือคิดเป็นเพียงร้อยละ 30 ของเนื้อที่ทั้งประเทศในปี พ.ศ. 2524 ซึ่งแสดงว่าภายในระยะเวลาเพียง 21 ปีที่ผ่านมา เนื้อที่ป่าไม้ได้ลดลงถึง 73 ล้านไร่ หรือคิดเป็นอัตราการลดลงโดยเฉลี่ย 3.5 ล้านไร่ต่อปี และในระหว่างปี พ.ศ. 2525 - พ.ศ. 2528 มีการบุกรุกทำลายป่า 4.7 ล้านไร่ อัตราเฉลี่ย 1.5 ล้านไร่ต่อปี โดยพื้นที่ป่าไม้ที่ถูกทำลายส่วนใหญ่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ ภาคกลางตอนบน และภาคตะวันออกของประเทศ พื้นที่ที่ถูกบุกรุกซึ่งส่วนใหญ่จะเกิดจากการจับจองไว้เพื่อการทำไร่เลื่อนลอย การทำไร่ถาวร เพราะการทำไร่นั้นเป็นการตัดไม้ทุกขนาดในพื้นที่ลงจนหมดสิ้น แล้วทำการเก็บริบสุ่มเผาให้เป็นเถาถ่าน เมื่อฝนตกน้ำฝนจะไหลบ่าชะหน้าดิน ซึ่งอุดมสมบูรณ์ลงมายังที่ราบลุ่มเป็นเหตุให้แม่น้ำลำธารตื้นเขิน และนำไปสู่การกัดเซาะดินเป็นการทำลายความสมดุลทางนิเวศน์วิทยา ทั้งยังทำให้ชาวไร่ต้องเพิ่มอัตราการไถไย เพราะหน้าดินถูกชะล้าง จนขาดความอุดมสมบูรณ์ ตะกอนซึ่งเกิดจากการกัดเซาะทำให้อายุการใช้งานของเขื่อนต่าง ๆ ลดน้อยลงกว่าเดิม สิ่งเหล่านี้เป็นการสูญเสียทางเศรษฐกิจอย่างมหาศาล อย่างที่ไม่สามารถนำรายได้จากพื้นที่ไร่นั้นมาเปรียบเทียบได้ ปัญหาการบุกรุกทำลายป่าไม้นั้น อาจสรุปได้ว่าเกิดจากความยากจน ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของราษฎรและความต้องการที่ดินเพื่อปลูกพืชทางการเกษตร ในขณะที่การบุกรุกทำลายป่าไม่มีอัตราสูง แต่การส่งเสริมการปลูกป่าทดแทนป่าที่ถูกทำลายไปนั้น ดำเนินการได้ในสัดส่วนที่ต่ำกว่ามากกล่าวคือ ตั้งแต่เริ่มดำเนินการจนถึงปี พ.ศ. 2529 ปลูกป่าได้เพียง 3.54 ล้านไร่

สรุปการดำเนินการตามพระราชดำริต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้แล้ว ย่อมสามารถที่จะแก้ปัญหาด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ได้ หากมีการนำแนวทางหรือหลักการของแนวพระราชดำริไปใช้ยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติในจุดที่มีปัญหาคล้ายคลึงกัน และให้มี

การปฏิบัติต่อเนื่อง ตลอดจนให้มีการติดตามประเมินผล สำหรับงานด้านนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เป็นงานที่จะต้องดำเนินการอย่างมีระบบแบบแผนและต้องใช้เวลา ตลอดทั้งเทคโนโลยี รวมทั้งงบประมาณและเจ้าหน้าที่ดำเนินการแก้ไข พัฒนาแล้วยังต้องพึ่งพาและแรงสนับสนุน ความร่วมมือ ความเข้าใจของราษฎรที่อยู่ใกล้ชิดทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งราษฎรจะต้องเห็นรู้คุณค่า และความสำคัญต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ด้วย การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้จึงจะสัมฤทธิ์ผล อย่างไรก็ตาม การดำเนินตามแนวทางพระราชดำริในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ผลประโยชน์ที่จะได้รับ ส่วนใหญ่ก็จะตกอยู่กับพสกนิกร ที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นทุรกันดาร ซึ่งราษฎรเหล่านี้หากมีความ เป็นอยู่ดี มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีหลักแหล่งในการประกอบอาชีพที่แน่นอน ไม่มีการอพยพ เคลื่อนย้ายปัญหาการบุกรุกทำลายป่าเพื่อเอาพื้นที่ทำการเกษตรกรรม อย่างน้อยที่สุดก็สามารถ หยุดยั้งได้ หรือจำกัดขอบเขตในการบุกรุกทำลายป่าจากกลุ่มคนเหล่านั้นได้ และหากคนกลุ่มนี้ ได้มีความเข้าใจและเห็นคุณค่าความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งเขาจะต้องหวงแหนและช่วยกัน ดูแลคุ้มครอง เพราะเป็นที่จะให้หรือจะสร้างคุณภาพชีวิตที่สมบูรณ์ต่อชุมชนของเขาเหล่านั้น และ ประเทศชาติโดยรวมต่อไป

พระราชดำริเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้นั้น เป็นสิ่งที่มีคุณค่าและให้ประโยชน์แก่ ประชาชนและประเทศชาติเป็นส่วนรวมเป็นอย่างมากทั้งประโยชน์ในระยะสั้นและระยะยาวอาทิ

ประโยชน์ในระยะสั้น

1. เพิ่มพูนรายได้ โดยสร้างงานให้กับประชาชนในท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น
2. ทำให้ประชาชนมีความเข้าใจถึงความสำคัญ และคุณค่าของทรัพยากรป่าไม้พร้อมทั้งให้ ความร่วมมือ
3. ราษฎรได้ถูกจัดให้อยู่เป็นที่เป็นหลักแหล่งและสะดวกต่อการที่รัฐจะทำการสนับสนุน ให้ความช่วยเหลือในด้านการพัฒนาในรูปแบบต่างๆพร้อมกับมีหลักแหล่งทำกินแน่นอนอันเป็น การหยุดยั้งการทำลายป่าไม้ให้ลดน้อยลง

ประโยชน์ในระยะยาว

1. สิ่งแวดล้อมและสภาพนิเวศน์วิทยาที่อยู่อาศัยดีขึ้น
2. มีสภาพเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งคุณภาพชีวิตดีขึ้น ประชาชนในถิ่นทุรกันดารมีความ เป็นอยู่ที่ดีขึ้น
3. มีน้ำสะอาดที่จะใช้ในการบริโภค และทำการเกษตรกรรมตลอดไป
4. เริ่มมีความหวัง ในการที่จะบำรุงป่าฟื้นคืนสภาพป่าตามธรรมชาติ ตลอดทั้งสัตว์ป่าเพิ่ม ปริมาณจำนวนมากขึ้นในอนาคต
5. มีแหล่งท่องเที่ยวหรือสถานที่พักผ่อนหย่อนใจเพิ่มมากขึ้น

6. ความเพียงพอในด้านการใช้ไม้ใช้สอยก่อสร้างบ้านเรือนและไม้สำหรับใช้ทำพื้น รวมทั้งไม้ผลที่จะได้เก็บกินในอนาคต
7. ใช้เป็นแม่แบบในการกำหนดนโยบายปฏิบัติและพัฒนาปรับปรุง แนวทางการดำเนินงานต่อไป
8. ประหยัดงบประมาณทั้งในด้านการป้องกันรักษาป่าไม้และการบำรุงรักษาป่าให้ฟื้นคืนตามธรรมชาติ

แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

มงคล (2536 : 30) ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ คือให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องปรับนโยบาย และวิธีการดำเนินงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไม้เสียใหม่ โดยคำนึงถึงความต้องการและปัญหาของชุมชนในพื้นที่เป็นสำคัญ ปลูกฝังแนวความคิดเกี่ยวกับป่าไม่ว่าเป็นปัจจัยที่จะรักษาความสมดุลของระบบนิเวศน์ จะต้องทำให้ประชาชนเกิดสำนึกในการเป็นเจ้าของป่าไม้ โดยให้มีส่วนร่วมเป็นเจ้าของและมีโอกาสใช้ประโยชน์จากต้นไม้ที่เขาปลูกขึ้นเช่นเดียวกับที่เขาใช้ทรัพย์สินที่เขาเป็นเจ้าของอยู่ หากจะมีการจัดสรรป่าสัมปทานให้เอกชนจะต้องคำนึงถึงความจำเป็นในแง่การรักษาทรัพยากรป่าไม้เป็นหลักโดยควบคุมอย่างเข้มงวด พัฒนาคุณภาพของดินเพื่อเกษตรกรรมเพื่อให้เกษตรกรสามารถใช้ดินเดิมโดยไม่ต้องตัดไม้หรือหักล้างถางเพิ่มอีก หากจะสร้างเขื่อนขนาดใหญ่รัฐบาลจะต้องพิจารณาโดยรอบคอบถึง ผลดีผลเสีย ผลกระทบที่จะเกิดตามมา แต่ถ้าตัดสินใจสร้างก็ต้องเร่งรีบดำเนินการเพื่อประหยัดงบประมาณและควรปรับแนวทางการพัฒนาชุมชนไปสู่ชนบทไปสู่การพัฒนาแบบยั่งยืน (Sustainable Development) ซึ่งเน้นการรักษาสภาพสิ่งแวดล้อมอันเป็นแหล่งกำเนิดของทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะป่าไม้ การพัฒนาลักษณะนี้จะก่อให้เกิดผลเสียด้านมลภาวะในภายหลังอย่างที่เคยเป็นมา

สมนึก (2519 : 80) กล่าวว่า iva การอนุรักษ์ทรัพยากรเป็นเรื่องสำคัญซึ่งจะสำเร็จลงได้ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย ให้เกิดความรักความหวงแหนเห็นความสำคัญ และความจำเป็นในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การใช้ทรัพยากรอย่างใดอย่างหนึ่งจำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงทรัพยากรอื่นในเวลาเดียวกันด้วย และจำเป็นอย่างยิ่งที่มนุษย์ต้องมีความรู้ ความเข้าใจธรรมชาติและนำเอาวิทยาการต่าง ๆ มาช่วยในการใช้ทรัพยากรให้เป็นไปอย่างประหยัด เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติสามารถอำนวยประโยชน์แก่มวลมนุษย์ให้มากที่สุดและนานที่สุดเท่าที่จะทำได้

แนวทางเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ดังนี้

1. นโยบายการจัดการป่าไม้ โดยรัฐควรจะวางนโยบายมุ่งหนักไปในการจัดการป่าที่จัดไว้สำหรับเป็นป่าป้องกันภัยหรือเป็นป่าเพื่อใช้ประโยชน์แบบเอนกประสงค์ให้มากที่สุด ซึ่งได้แก่

ป่าต้นน้ำลำธาร อุทยานแห่งชาติ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า สำหรับป่าเพื่อผลิตผลทางการค้าไม้นั้นควรที่รัฐจะได้ทุ่มเทดำเนินการปลูกสร้างสวนป่าอย่างจริงจัง และควรได้พิจารณาแบ่งเบาภาระการปลูกสร้างสวนป่าให้เอกชนและชุมชนดำเนินการให้มากยิ่งขึ้น

2. การปลูกสร้างสวนป่า ซึ่งการปลูกสร้างควรเลือกปลูกในที่ที่เหมาะสมและถูกต้องตามวัตถุประสงค์ และโดยประหยัดก่อน

3. การดำเนินในด้านการอนุรักษ์ โดยดำเนินการดังนี้

3.1) กำหนดป่าที่เป็นต้นน้ำลำธาร อุทยานแห่งชาติ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าให้แน่นอน แล้วเข้าดำเนินการควบคุมป้องกันอย่างจริงจัง

3.2) กำหนดขอบเขตให้เป็นแหล่งทำมาหากินของชาวเขา ควบคุมไม่ให้มีการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานและทำไร่เลื่อนลอย แล้วพยายามส่งเสริมให้ปลูกไม้ยืนต้น กรณีของพืชไร่ก็ควรแนะนำให้มีการใช้ประโยชน์ที่ดินบนภูเขาให้ถูกต้องตามหลักอนุรักษ์ดินและน้ำ

3.3) ปลูกป่าและพืชคลุมดิน ในบริเวณที่แผ้วถางและปราศจากพืชคลุมดิน

3.4) การป้องกันไฟไหม้ป่า

3.5) การก่อสร้างทางด้านวิศวกรรมควบคู่กับการปลูกป่า เช่น การปรับพื้นที่และการสร้างเหมืองฝายกั้นและเก็บกักน้ำและตะกอน ไม้ให้ไหลรุนแรงจนเป็นอันตรายต่อพื้นที่การเกษตรบริเวณลุ่มน้ำตอนล่าง เป็นต้น

4. การเพิ่มผลผลิตและการใช้ประโยชน์ป่าไม้ เช่น นโยบายการให้เอกชนมีบทบาทในการปลูกสร้างสวนป่า การส่งเสริมให้มีการลงทุนสร้างโรงงานอุตสาหกรรมผลิตผลป่าไม้ เพราะเป็นการให้ตระหนักถึงความสำคัญทางเศรษฐกิจและการตลาด ซึ่งจะเป็นการช่วยลดการสูญเสียเงินตราต่างประเทศแล้วยังเป็นการเพิ่มผลผลิตป่าไม้และช่วยให้สิ่งแวดล้อมมีคุณภาพดีขึ้นด้วย

5. การให้การศึกษาอบรมการเผยแพร่ความรู้และการประชาสัมพันธ์ ควรให้ประชาชนทุกคนได้ทราบถึงประโยชน์และคุณค่าของทรัพยากรป่าไม้และโทษของการทำลายรวมทั้งวิธีการอนุรักษ์ ซึ่งเป็นวิธีทางหนึ่งที่จะช่วยให้การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชาติประสบความสำเร็จได้รวดเร็วยิ่งขึ้น (สำนักงานสารนิเทศ, 2536 : 8)

โสมศรี (2538 : 52-101) กล่าวว่า การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้มีหลักเกณฑ์ที่สำคัญอยู่ 2 ประการคือ

1. บริเวณที่เป็นป่าอยู่แล้ว ก็พยายามรักษาให้คงสภาพเป็นป่าต่อไป การบำรุงรักษาป่าไม้มีสภาพเป็นป่าอยู่ตลอดไปทำได้โดย

1.1) การกำหนดพื้นที่ป่าเป็นป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติและวนอุทยาน

1.2) ออกกฎหมายเกี่ยวกับป่าไม้โดยตรง เช่น พระราชบัญญัติป่าไม้ พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ และพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ เป็นต้น

1.3) เร่งสำรวจพื้นที่ป่าไม้ของชาติ เพื่อให้มีการใช้ที่ดินป่าไม้ตรงตามสมรรถนะของที่ดิน

1.4) เพิ่มงบประมาณ กำลังคน และควบคุมให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันปราบปรามการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า เพื่อให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ

1.5) การป้องกันไฟป่า โดยจัดเจ้าหน้าที่ดูแลสอดส่องทำแนวกันไฟ และจัดเตรียมอุปกรณ์ในการดับไฟป่า

2. บริเวณป่าที่ถูกทำลายไปแล้วก็พยายามแปรสภาพให้กลับคืนเป็นป่าอีก ทำได้โดย

2.1) การปลูกป่า

2.2) การลดความต้องการใช้ไม้จากแหล่งภายในประเทศ

2.3) การให้การศึกษาแก่นักเรียนเพื่อให้เด็กมีความรู้ความเข้าใจ และมีประสบการณ์เกี่ยวกับป่าไม้อย่างถูกต้อง

2.4) การให้การประชาสัมพันธ์โดยทางวิทยุ ป้ายโฆษณา เอกสารสิ่งพิมพ์ การจัดอบรม และการประกวดคำขวัญเกี่ยวกับป่าไม้

การสูญเสียพื้นที่ป่าไม้

ประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจำนวนมากในปัจจุบันมีอิทธิพลต่อป่าไม้อย่างมาก ทั้งนี้เพราะป่าไม้มีความสำคัญต่อมนุษย์ในทุก ๆ ด้าน การโค่นและการทำลายป่าไม้เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ หรือเพื่อนำที่ดินเอามาใช้ในการเกษตรล้วนแต่เป็นสาเหตุให้ปริมาณป่าไม้ของโลกถูกทำลายอย่างมาก

สาเหตุของการสูญเสียพื้นที่ป่าไม้มีดังนี้

1. ป่าไม้ในเขตเทือกเขาของภาคเหนือ ชาวเขาที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้เป็นผู้ตัดไม้ทำลายป่าเพื่อให้ได้มาซึ่งพื้นที่เพาะปลูก โดยวิธีการถางและเผา ทำให้ป่าไม้ทั้งป่าสูญเสียไปมากทั้งต้นไม้ใหญ่และเล็ก ป่าไม้ในภาคเหนือเคยถูกทำลายไปเป็นจำนวนมากด้วยวิธีนี้ การสูญเสียป่าไม้ด้วยวิธีนี้ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรอื่น ๆ ด้วย เช่น ดิน ต้นน้ำ และสัตว์ป่า

2. การขยายตัวของประชากร ทำให้ความต้องการอาหารและภาคเกษตรกรรมมากขึ้น ความจำเป็นที่ต้องขยายพื้นที่เพาะปลูกก็เพิ่มขึ้น เมื่อพื้นที่ป่าไม้ในเขตที่ราบไม่สามารถขยายตัวได้อีก พื้นที่ป่าไม้ในเขตที่สูงจึงเป็นเป้าหมายของการขยายพื้นที่เพาะปลูก ป่าไม้ในเขตภูเขาถูกตัดทำลายเพื่อเปิดพื้นที่สำหรับการเกษตร วิธีนี้พื้นที่ป่าจะถูกทำลายและไม่เหมาะสมกับประเทศไทย ทั้งนี้ เพราะมีพื้นที่ป่าไม้เหลืออยู่เพียงร้อยละ 25 เท่านั้น

3. ความต้องการไม้เพื่อกิจการต่าง ๆ เช่น เพื่อสร้างที่อยู่อาศัยหรืออุตสาหกรรมต่าง ๆ ทำให้ต้นไม้ในป่าถูกตัดและลำเลียงออกสู่ชุมชนเป็นจำนวนมาก เราสูญเสียป่าไม้อันเนื่องมาจากความต้องการใช้ประโยชน์จากเนื้อไม้ มีการตัดไม้ทั้งที่ถูกต้องตามกฎหมายและลักลอบตัดไม้จนป่าไม้ลดลงอย่างน่าตกใจ พื้นที่ป่าบางแห่งเคยเป็นพื้นที่ที่กำหนดให้เป็นเขตป่าสงวน แต่น่าเสียดายต้นไม้ในป่าถูกตัดไปจนหมดสภาพป่า

4. ไฟไหม้ป่า ในฤดูแล้งซึ่งตรงกับฤดูหนาวของประเทศไทย ต้นไม้จะผลัดใบมีใบไม้แห้งร่วงหล่นทับบริเวณผิวดินเป็นจำนวนมากจึงเป็นเชื้อเพลิงและทำให้เกิดไฟไหม้ป่าเป็นบริเวณกว้างขวาง ไฟป่าทำลายต้นไม้ทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ล้มตาย การสูญเสียป่าไม้ในลักษณะนี้เกิดขึ้นทุก ๆ ปี ในบริเวณป่าแถบภูเขาภาคเหนือ ภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

5. ความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคมยังมีมากเท่าไร ความต้องการเส้นทางคมนาคมก็ยังมีมากขึ้น การตัดถนนสายใหม่บางสายจำเป็นต้องตัดผ่านพื้นที่ป่าไม้ เราสูญเสียไม้และพื้นที่ป่าไม้เป็นจำนวนมาก เป็นการสูญเสียที่เกิดขึ้นขณะก่อสร้างถนนและภายหลังถนนสำเร็จแล้ว

การสูญเสียพื้นที่ป่าไม้นอกจากจะเกิดผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์โดยตรงแล้วยังมีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมโดยรวมด้วย ทำให้ขาดสมดุลทางธรรมชาติ ดังนั้น จึงควรส่งเสริมและรณรงค์ให้มีการอนุรักษ์อย่างกว้างขวาง

วิธีการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ที่สำคัญน่าจะได้ผลมากที่สุดคือ

1. ออกกฎหมายคุ้มครองป่าสงวนแห่งชาติ
2. ควบคุมการตัดไม้ทำลายป่า สำหรับผู้ได้รับสัมปทานให้ทำการป่าไม้จากรัฐบาล ก็ควรมีมาตรการควบคุมการตัดไม้ให้ถูกต้องตามชนิดและขนาดที่กำหนด รวมทั้งบังคับให้ปลูกต้นไม้ทดแทนต้นไม้ใหญ่ที่ตัดไปแล้ว นอกจากนี้ควรมีมาตรการป้องกันและกำหนดบทลงโทษอย่างรุนแรงต่อผู้ต้องหาที่บุกรุกทำลายป่า

3. การปลูกป่าทดแทน รัฐควรดำเนินการปลูกสร้างสวนป่าให้กว้างขวาง เพื่อปรับปรุงป่าสงวนแห่งชาติที่เสื่อมโทรม และเนื่องจากพื้นที่ป่าถูกทำลายลงเป็นจำนวนมาก รัฐจึงควรอนุญาตให้เอกชน บริษัทหรือหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกิจการป่าไม้ตลอดจนโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยเข้าไปช่วยปลูกป่าด้วย นอกจากการส่งเสริมปลูกป่าในที่ดินของรัฐแล้ว ควรส่งเสริมปลูกป่าตามหัวไร่ปลายน การปลูกป่าชุมชน และการปลูกสวนป่าเอกชน

4. การป้องกันไฟป่าและศัตรูพืช ภัยจากป่านับว่าเป็นอันตรายร้ายแรงที่เกิดขึ้นกับป่าไม้และผู้ที่อยู่อาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียงกับป่าไม้ ทำให้ต้นไม้ที่ขึ้นอยู่ในป่าเจริญเติบโตช้าหรือหยุดการเจริญเติบโต ต้นไม้เล็กถูกทำลายล้มตายลงไป บ้านเรือนราษฎรที่อยู่ใกล้เคียงถูกทำลายสัตว์ป่าหลายชนิดถูกไฟคลอกตายเป็นจำนวนมาก ภัยจากไฟป่าส่วนใหญ่จะเกิดในฤดูร้อน อากาศ

แห้งแล้ง จึงควรหาวิธีควบคุมภัยจากไฟป่าให้ได้ผล และควรชักชวนให้ประชาชนร่วมมือป้องกัน
ด้วย

5. การใช้ไม้อย่างประหยัด การใช้วัสดุอื่นแทนไม้ จะช่วยอนุรักษ์ป่าไม้ได้มาก

ผลกระทบจากการสูญเสียป่าไม้

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2521) อ้างโดย โสมศรี (2538)
ได้กล่าวถึงผลกระทบจากการสูญเสียป่าไม้ไว้ดังนี้

1. การที่ป่าไม้ถูกทำลายลงมากจะทำให้เกิดภาวะน้ำท่วมได้ง่าย เพราะจากป่าไม้และ
พืชคลุมดิน ซึ่งเปรียบเทียบบเสมือนเขื่อนตามธรรมชาติคอยปะทะหรือชะลอการไหลของกระแสน้ำ
อันรวดเร็ว เปรียบประดุจการเทน้ำออกจากกระบอกลงสู่พื้น เมื่อไม่มีป่าไม้รองรับน้ำก็จะไหลลงสู่
พื้นที่ต่ำอย่างรวดเร็ว ประกอบกับลำห้วยหรือแม่น้ำต้นเงินอันเนื่องจากก้อนกรวดหรือดินตะกอนที่
น้ำพัดพามาทับถมจะทำให้ลำน้ำมีความจุลดน้อยลงรับปริมาณน้ำท่วมได้ง่าย ซึ่งก่อให้เกิดความ
สูญเสียแก่ไร่นา บ้านเรือน ตลอดจนชีวิตทรัพย์สินของมนุษย์และสัตว์

2. ทำให้เกิดการชะง่อนหรือการพังทลายของดิน ซึ่งสาเหตุสำคัญก็คือพื้นแผ่นดินนั้น
ปราศจากสิ่งปกคลุม ขนาดสิ่งที่จะช่วยสกัดกั้นแรงน้ำหรือลมที่เป็นตัวการกัดชะดิน เมื่อสภาพป่าถูก
แผ้วถางทำลายจนผิวดินปราศจากสิ่งปกคลุมผิวดินก็จะถูกกัดเซาะให้ไหลล่อยไป เกิดการ
ตกตะกอนทำให้ท้องน้ำเกิดการตื้นเขินหรือเกิดสันดอนที่ปากแม่น้ำ

3. เกิดผลกระทบต่อระบบการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันตามธรรมชาติ พืชนับได้ว่าเป็น
ผู้ผลิตในระบบนิเวศน์ ซึ่งการสังเคราะห์อินทรีย์สารนั้นได้ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ซึ่งเป็นอาหาร
เบื้องต้นของสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ทุกชนิดในโลก ที่ไม่สามารถสร้างอาหารด้วยตนเองทั้งทางตรงและ
ทางอ้อม ดังนั้นสารอินทรีย์ที่สังเคราะห์ได้จากพืชจึงมีความสำคัญมาก ถ้าขาดพืชและ
การสังเคราะห์แสงเสียแล้ว สิ่งมีชีวิตอย่างอื่นในโลกทั่วไปจะดำรงอยู่ไม่ได้

4. ทำให้ขาดที่พักผ่อนหย่อนใจ ป่าไม้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจที่ดีแห่งหนึ่ง เพราะเป็น
สถานที่ที่มีความสวยงามร่มเย็น มีอากาศบริสุทธิ์ ตามป่าเขาลำเนาไพรมักมีทิวทัศน์ธรรมชาติ
อันสวยงาม ถ้าหากมีการอนุรักษ์ป่าไม้ และมีสัตว์ป่าอุดมสมบูรณ์แล้วก็จะเป็แหล่งที่พัก
ท่องเที่ยวของมนุษย์ได้เป็นอย่างดีและยังเป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่ประเทศชาติ เพราะในปัจจุบัน
มีผู้สนใจท่องเที่ยวเพื่อทัศนศึกษาหาความรู้และเพลิดเพลินเกี่ยวกับธรรมชาติที่งดงามทำให้ผู้ที่ไป
เที่ยวมีจิตใจอันผ่องใส มีพลานามัยดีขึ้น แต่ถ้าหากป่าไม้ถูกทำลายลงมาก แน่นอนจะส่งผล
กระทบเสียหายต่อแหล่งพักผ่อนหย่อนใจของมนุษย์ เพราะคุณค่าความสวยงามตามธรรมชาติที่มี
อยู่จะถูกทำลายลงไปด้วย

นิวัตติ (2537 : 132-133) ที่ได้เสนอแนวในการดำเนินการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรป่าไม้ไว้ ที่สำคัญคือ ควรกำหนดบริเวณป่าไม้ ที่จัดไว้เพื่อต้นน้ำลำธารให้แน่นอน แล้วเข้าดำเนินการควบคุม ป้องกัน ไม้ให้มีการทำลายมากขึ้นจากที่เป็นอยู่ ควรกำหนดขอบเขตที่ยอมให้เป็นแหล่งทำกินของชาวเขา โดยการควบคุมไม่ให้มีการเคลื่อนย้ายถิ่นฐาน และทำไร่เลื่อนลอย แล้วพยายามส่งเสริมช่วยเหลือให้ปลูกพืชต่าง ๆ ที่เป็นไม้ยืนต้น ในบริเวณป่าที่ถูกแผ้วถาง รกร้างว่างเปล่า หรือปราศจากพืชคลุมดิน ก็ควรจะปลูกสร้างป่าหรือพืชคลุมดินขึ้น เพื่อป้องกันการกัดเซาะของน้ำฝน ชนิดไม้ที่ปลูกควรเป็นไม้โตเร็ว มีการคายน้ำน้อย สามารถยึดดินปกคลุมดินให้ดินมีความชุ่มชื้นอยู่เสมอ ป้องกันการเกิดไฟป่า ซึ่งนับว่าเป็นปัจจัยที่ทำลายแผนการปลูกสร้างสวนป่าและพืชคลุมดินอย่างร้ายแรงที่สุด จึงควรพิจารณาหามาตรการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อช่วยลดอัตราการเกิดไฟป่าให้น้อยลง บริเวณสภาพภูมิประเทศที่มีความลาดชันมาก และดินที่อยู่ในสภาพที่ ไม่คงทนควรจะห้ามการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการอื่น นอกจากปลูกป่าและพืชคลุมดินเท่านั้น บางพื้นที่จำเป็นต้องอาศัยการก่อสร้างทางวิศวกรรมเข้าช่วยควบคู่กับการปลูกป่า เช่น อาจต้องทำการปรับพื้นที่ตามลาดเขา หรือสร้างฝายกั้นน้ำ เพื่อกักเก็บน้ำและตะกอนไม่ให้ไหลรุนแรงจนเป็นอันตรายต่อพื้นที่การเกษตรอื่น ๆ ที่อยู่ตอนล่าง ควรมีการป้องกันการพังทลายของดินตามริมฝั่งน้ำ และการพังทลายของดินเนื่องจากการทำถนน ซึ่งก่อให้เกิดการตกตะกอนในลำน้ำทั่วไปไม่น้อยไปกว่าการทำไร่เลื่อนลอยบริเวณป่าต้นน้ำ การให้การศึกษ อบรม และเผยแพร่ความรู้ให้แก่ประชาชนและเจ้าหน้าที่ของรัฐในทุกกระดับให้ทราบถึงประโยชน์คุณค่าของทรัพยากรป่าไม้ รวมทั้งวิธีการอนุรักษ์ดิน น้ำ และป่าไม้ ซึ่งเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของทุกคนด้วย เป็นการสอดคล้องกับประสพสุข (2531 : 44) ได้สรุปแนวคิดของ นักวิชาการที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรป่าไม้ โดยมีรายละเอียดที่สำคัญ คือ ในการที่จะใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ ผู้ใช้คือประชาชนทุกคน มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีความรู้ถึงคุณและโทษ ในปริมาณของการนำเอาทรัพยากรป่าไม้ออกมาใช้ ที่จะส่งผลกระทบต่อมนุษย์ทุกแห่งทุกมุม ต้องรักษาทรัพยากรป่าไม้ให้อยู่ในสภาพที่เพิ่มพูน โดยมีอัตราการผลิตเท่ากับอัตราการใช้ หรืออัตราการเกิดเท่ากับอัตราการตายอย่างน้อยที่สุด ต้องหาทางปรับปรุงวิธีการใหม่ ๆ ในการที่จะผลิตและใช้ทรัพยากรป่าไม้อย่างมีประสิทธิภาพ ต้องให้การศึกษแก่ประชาชน เพื่อให้เข้าใจถึงความสำคัญในการรักษาความสมดุลตามธรรมชาติของทรัพยากรป่าไม้ตามลักษณะในสังคมของป่าเพื่อประชาชนจะได้เข้าใจในหลักการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ ในการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างฉลาดนั้น จะต้องไม่แยกมนุษย์ออกจากสภาพแวดล้อมทางสังคม หรือ วัฒนธรรม หรือสภาวะแวดล้อมตามธรรมชาติที่มนุษย์กับทรัพยากรป่าไม้มีต่อกันออกจากกัน เพราะว่า วัฒนธรรมและวิธีการดำเนินชีวิตในสังคมของมนุษย์

ได้พัฒนาตัวเองขึ้นมาพร้อมกับการมีและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ ที่มีอยู่ในสังคม นั้น ๆ เป็นสำคัญและไม่มีโอกาสอนุรักษ์และจัดการใดที่จะประสบผลสำเร็จ นอกเสียจากผู้ใช้ ทรัพยากรป่าไม้ จะได้ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้ที่มีอยู่ในพื้นที่นั้น ๆ และใช้ อย่างชาญฉลาดให้เกิดผลดีในทุก ๆ ด้านทางสังคมมนุษย์ และการใช้ทรัพยากรป่าไม้ให้อำนวย ประโยชน์หลาย ๆ ด้านในเวลาเดียวกันด้วย

ไพฑูรย์ (2531) กล่าวว่า ป่าไม้เป็นทรัพยากรพื้นฐานที่มีความสำคัญอย่างยิ่งเนื่องมาจาก ป่าไม้อำนวยประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมมากมาย เป็นแหล่งกึ่งอนุรักษ์รักษาความสมดุลของ สิ่งแวดล้อมธรรมชาติอื่นๆ ให้คงอยู่ถาวร โดยเฉพาะความสัมพันธ์กับธรรมชาติดิน น้ำ และสัตว์ป่า นอกจากนี้แล้วป่าไม้ยังเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีลักษณะอาจที่จะสูญสิ้น ไปได้ (Exhaustible) และสามารถปรับปรุงฟื้นฟูสภาพป่าที่ถูกทำลายให้กลับคืนใหม่ได้ (Replaceable) ตลอดจนสามารถ อกเงยมีผลผลิตอย่างไม่รู้จักหมดสิ้น (Sustained Yield) ถ้ามีการอนุรักษ์และมีการจัดการใช้ ประโยชน์จากป่าไม้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

อำนาจ (2528) ได้แบ่งประเภทของป่าไม้อีกกว้าง ๆ 2 ประเภท ได้แก่

1. ป่าไม้ซึ่งทำหน้าที่รักษาความสมดุลของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งป่าที่รักษาไว้ เพื่อการศึกษา ค้นคว้า ได้แก่ ป่าต้นน้ำลำธาร ป่าอุทยานแห่งชาติ และแหล่งสงวนพันธุ์สัตว์ป่า ควรรักษาไว้ให้คงสภาพเดิมมากที่สุด และไม่ควรอนุญาตให้มีการนำไม้ออก
2. ป่าเศรษฐกิจ คือ ป่าไม้ที่ใช้สำหรับ เป็นแหล่งอำนวยผลผลิตทางเศรษฐกิจแก่ประชาชน และประเทศชาติ โดยอยู่ภายใต้การควบคุมที่เหมาะสม

วินัย (2534) ได้เสนอแนวทางการอนุรักษ์ป่าไม้ดังนี้

1. ยกเลิกการสัมปทานป่าไม้ ในอดีตที่ผ่านมาการให้สัมปทานป่าไม้ ก่อให้เกิดการสูญเสีย พื้นที่ป่าไม้เป็นจำนวนมาก จนทำให้ธรรมชาติขาดความสมดุล การยกเลิกการสัมปทานป่าไม้ทั่ว ประเทศ จะเป็นผลดีต่อการฟื้นฟูและป้องกันการสูญเสียพื้นที่ป่าไม้ที่มีประสิทธิภาพ
2. การป้องกันการบุกรุกทำลายป่าเพื่อประโยชน์ทำการเพาะปลูก หรือการลักลอบตัดไม้ เพื่อนำไปทำประโยชน์ที่มีส่วนทำให้ปริมาณป่าไม้ลดลงมาก การปฏิบัติตามกฎหมายและไม่ลอบ เข้าไปบุกรุกพื้นที่ป่าจึงเป็นการอนุรักษ์ได้ทางหนึ่ง
3. การป้องกันไฟป่า ในแต่ละปีป่าไม้ถูกเผาทำลายทั้งจากการเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และโดยการจุดเผาของประชาชนจำนวนมาก ทำให้ต้นไม้ทุกชนิดถูกทำลายหมด รวมทั้งทำให้ สัตว์ป่าขาดที่อยู่อาศัยและแหล่งอาหาร การร่วมมือป้องกันสกัดกั้นไม่ให้เกิดไฟป่าจะเป็นผลดีทาง หนึ่งที่จะทำให้ต้นไม้ในป่าเจริญเติบโตเป็นป่าที่สมบูรณ์ต่อไป

4. การใช้ไม้อย่างประหยัด การใช้ไม้ในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การสร้างที่อยู่อาศัย และเครื่องใช้ชนิดต่าง ๆ จึงควรเป็นไปอย่างประหยัด และใช้ประโยชน์ให้เกิดคุ้มค่าที่สุด

5. การใช้วัสดุอื่นแทนไม้ การก่อสร้างบ้านเรือนและเครื่องใช้ชนิดต่างๆ ควรใช้วัสดุอื่นทดแทนการใช้ไม้ให้มากที่สุด ไม่ควรใช้ไม้อย่างไม่จำเป็น มีวัสดุหลายอย่างใช้แทนไม้ได้ เช่น ปูนซีเมนต์ เหล็ก เป็นต้น

6. การปลูกป่าและการดูแลให้ป่าไม้ฟื้นฟูสภาพขึ้นมาใหม่ จะเป็นการเร่งและช่วยทำให้เป็นป่าที่สมบูรณ์เร็วขึ้น

วิชัย (2533) กล่าวถึงการอนุรักษ์ป่าไม้ไว้ดังนี้

1. การปลูกป่าทดแทน สามารถที่จะดำเนินการได้ทั้งรัฐบาลเอกชนและอาสาสมัคร ซึ่งรัฐบาลจะต้องช่วยอำนวยความสะดวกให้ การปลูกป่าแบ่งออกได้ดังต่อไปนี้

1.1) การทำป่าสงวน เป็นการขยายพื้นที่ป่าเพิ่มขึ้นเพื่อทดแทนป่าไม้ที่ถูกทำลายหรือนำพื้นที่ว่างเปล่ามาใช้ประโยชน์

1.2) สวนพฤกษศาสตร์ เป็นการรวบรวมเอาพันธุ์ไม้นานาชนิดมาปลูกรวมกันเพื่อความรู้ทางพฤกษศาสตร์และเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ

1.3) สวนรุกขชาติ เป็นสวนขนาดเล็กที่นำพันธุ์ไม้ที่มีคุณค่าต่อเศรษฐกิจและเป็นพันธุ์ไม้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น มิได้แยกหมวดหมู่เหมือนสวนพฤกษศาสตร์

1.4) สวนสาธารณะ จะมีการปลูกไม้ดอกไม้ประดับและยืนต้นเพื่อเกิดความร่มเงาเพื่อให้ประชาชนได้พักผ่อนในยามว่าง

2. การดำเนินการคุ้มครองป่าไม้ กระทำโดยอาศัยกฎหมายเพื่อประกาศพื้นที่ดังกล่าวเป็นเขตหวงห้าม ห้ามไม่ให้ประชาชนเข้าไปแสวงหาผลประโยชน์อื่นใดจากป่าไม้ แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ

2.1) อุทยานแห่งชาติ เป็นป่าธรรมชาติที่ทางราชการเห็นความจำเป็นที่จะต้องอนุรักษ์พื้นที่ไว้ เพื่อประโยชน์ในการรักษาต้นน้ำลำธาร เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจและสงวนพันธุ์สัตว์ป่าไว้ มีพื้นที่ไม่ต่ำกว่า 10 ตารางกิโลเมตร และเป็นธรรมชาติที่สวยงาม การจัดตั้งต้องประกาศเป็นพระราชกฤษฎีกา

2.2) วนอุทยาน เป็นป่าที่มีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่สวยงามปรากฏอยู่ เช่น น้ำตก ถ้ำ ชายหาด และหุบเขา เป็นต้น โดยมีการปรับและตกแต่งพื้นที่เพียงเล็กน้อย เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ที่มาพักผ่อนหย่อนใจ

2.3) เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เป็นพื้นที่ป่าสงวนไว้เพื่อให้เป็นถิ่นที่พักถาวรและปลอดภัยของสัตว์ป่า

3. จัดการบุกรุกทำลาย มีอยู่ 2 ประเภท

3.1) การถากถางเพื่อการทำไร่ เป็นการถากถางป่าเพื่อที่จะนำพื้นที่มาใช้ในการเพาะปลูก ดำเนินการทั้งชาวเขา ชาวบ้าน นายทุน ชาวเขาทำไร่เลื่อนลอย ชาวบ้าน นำพื้นที่มาเพาะปลูกเพื่อการยังชีพ แต่นายทุนถากถางเพื่อนำพื้นที่ขนาดใหญ่เพื่อการค้า การทำลายป่าวิธีนี้จะเป็นการทำลายป่าอย่างสิ้นเชิง

3.2) ลดการลักลอบตัดต้นไม้ โดยควบคุมโรงเลื่อยที่ถูกต้องตามกฎหมาย และขจัดโรงเลื่อยเถื่อนออกไปให้หมด

4. การป้องกันไฟป่า ไฟไหม้ป่าจัดว่าเป็นอันตรายที่ร้ายแรงเกิดขึ้นกับป่าไม้ มีดังนี้ คือ

4.1) การเผาป่าเพื่อกำจัดวัชพืชของชาวไร่

4.2) การกำจัดวัชพืชตามไหล่ทางหลวง

4.3) การเผาป่าเพื่อเลี้ยงสัตว์

4.4) เพื่อกำจัดศัตรูพืชและแมลง

4.5) ความพลั้งเผลอของชาวบ้านและนักท่องเที่ยว

4.6) เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ

5. การปรับปรุงวิธีการทำป่าไม้ การตัดไม้ที่ถูกต้องตามหลักวิชาการคือ

5.1) ต้องพยายามที่จะลดความเสียหายของต้นไม้ที่โค่นลงมา โดยเว้นตอสูงจากพื้นประมาณ 30 ซม. เวลาล้มลงมาต้องระวังไม่ให้ไปปะทะกับก้อนหินหรือตอไม้ขนาดใหญ่ เครื่องมือที่ใช้ตัดไม้ต้องมีคุณภาพ เช่น การใช้เลื่อยตัดไม้จะสูญเสียเนื้อไม้ไม่น้อยกว่าการตัดไม้ด้วยขวาน เป็นต้น

5.2) ป้องกันการตัดไม้จนโล่งเตียน ก็จะต้องตัดไม้ที่ได้ขนาด และต้องตัดแบบเป็นแถบ เป็นหมู่ หรือเป็นริ้ว และปล่อยต้นไม้เป็นแม่พันธุ์ไว้ ทั้งนี้เมื่อตัดไม้ไปแล้วจะเหลือป่าบริเวณใกล้เคียงป้องกันลมพัดและรักษาความชื้นเอาไว้

6. พยายามเอาเนื้อไม้ที่ตัดแล้วมาใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด ต้องใช้ประโยชน์ทุกส่วนของไม้ที่ตัดมา ไม้ที่เหลือจากการแปรรูปในการก่อสร้างแล้วอาจจะนำไปเป็นวัตถุดิบในการทำไม้อัด และเครื่องใช้ขนาดเล็ก เช่น แจก้น ที่เขี่ยบุหรี่ ของเล่นเด็ก ของชำร่วย กล่องไม้จิ้มฟัน เป็นต้น

7. ป้องกันความเสียหายอันเนื่องมาจากแมลงและโรคพืช อาจทำได้โดย

7.1) การใช้สารเคมีพ่นลงในป่าไม้

7.2) การควบคุมโดยวิธีการทางชีวภาพ โดยการหาตัวล่าหรือตัวเบียนเบียนมาปล่อยไว้ เช่น ต่อ แตน และแบคทีเรีย เป็นต้น

7.3) คัดเลือกพันธุ์ที่เหมาะสมมาปลูก เพื่อที่จะสามารถที่จะต่อต้านโรคและแมลงได้ เช่น ต้นไม้โตเร็วมีใบแข็งและหนา เป็นต้นไม้ที่เปลือก ใบ หรือดอกที่มีกลิ่นรุนแรง

8. การดูแลพันธุ์ไม้สวน ห้ามตัดไม้ 4 ประเภทเหล่านี้คือ

8.1) ไม้โทน คือต้นไม้ที่เจริญงอกงามและอยู่ห่างไกลจากพวกพ้อง จึงต้องบำรุงรักษาไว้เพื่อขยายพันธุ์ในบริเวณนั้นต่อ

8.2) ไม้เชื้อ คือไม้ที่โตยังไม่ได้ขนาดเป็นต้นไม้ที่สมควรรักษาไว้เป็นแม่พันธุ์

8.3) ไม้สันเขา คือไม้ที่ขึ้นตามสันเขาเหมาะสำหรับการใช้ด้านลมและฝน เพื่อให้ฝนตกช่วยกระจายพันธุ์ตามไหล่เขา

8.4) ไม้สวน คือไม้ขนาดใหญ่ที่ลือกلامสมบูรณ์ในบริเวณนั้น แต่ต้องการที่จะสำรองเอาไว้

ป่าไม้เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่ามาก มีประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ถ้าว่าไม่มีป่าไม้สัตว์ทุกชนิดจะไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ เพราะในระบบนิเวศนั้น พืชเป็นผู้ผลิตอาหารและสัตว์เป็นผู้บริโภค หากว่าไม่มีพืชสัตว์ต้องอดอาหารตายอย่างแน่นอน

นิเวศ (2528 :14) ป่ามีคุณค่าอันดีและมีความสำคัญมากที่ได้ให้ประโยชน์แก่มนุษย์ทั้งชาติ ทั้งทางตรงและทางอ้อมประการ โดยเฉพาะประโยชน์ทางอ้อมนั้นน้อยคนนักที่จะเข้าใจผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการทำลายป่าในส่วนใหญ่เป็นผลทางอ้อม เช่น การเกิดน้ำท่วม ความแห้งแล้ง เป็นต้น ประโยชน์ของป่าไม้นั้นมีอีกมากมายดังนี้

1. ประโยชน์โดยตรงของป่าไม้

1.1) ใช้เป็นผลผลิต เช่น การสร้างบ้าน การต่อเรือ การทำสะพาน

1.2) เป็นเชื้อเพลิง ในการหุงต้มและในโรงงานอุตสาหกรรม

1.3) ใช้เป็นวัตถุดิบ เช่น เซลลูโลสใช้ทำกระดาษ ไหมเทียม ลิกนินใช้ทำน้ำหอมและเครื่องสำอางต่าง ๆ เป็นต้น

1.4) ใช้เป็นอาหารได้ทั้งใบ ดอก เมล็ด ของไม้ต่าง ๆ

1.5) ยารักษาโรค เช่น ยาใช้เป็นสมุนไพรแก้โรคจากน้ำมันของผลกระเบา เป็นต้น

1.6) ใช้ทำอาหารสัตว์ เช่น ใช้เป็นทุ่งหญ้าสำหรับเลี้ยงสัตว์

2. ประโยชน์โดยอ้อมของต้นไม้

2.1) ช่วยให้ฝนตกเพิ่ม และทำให้ความชุ่มชื้นในอากาศสม่ำเสมอ อากาศที่อยู่เหนือท้องที่มีป่าไม้ขึ้นอยู่ย่อมมีความชุ่มชื้นและเย็นกว่าในที่ไม่มีป่าไม้ เมฆฝนที่ลอยผ่านมาเมื่อกระทบความเย็นก็จะกลั่นตัวเป็นหยดลงมา

2.2) บรรเทาความรุนแรงของพายุ ลมพายุที่พัดมาเมื่อมาถึงที่มีป่าไม้เป็นฉากกำบังก็จะลดความเร็วลงอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสูงและความหนาแน่นของหมู่ไม้และเรือนยอดของพันธุ์ไม้แต่ละชนิด

2.3) ป้องกันการพังทลายของดินในพื้นที่ที่มีป่าไม้ขึ้นอยู่เมื่อมีฝนตกลงมาบนยอดเรือนยอดต้นไม้จะสกัดความรุนแรงของฝนไว้ไม่ให้กระทบผิวดินโดยตรง น้ำบางส่วนจะค้างอยู่บนเรือนยอดของต้นไม้ บางส่วนจะไหลตามต้นไม้ บางส่วนจะตกทะลุเรือนยอดสู่พื้นป่า บนพื้นป่ามักจะมีเศษไม้ ใบไม้ และซากเหลือต่าง ๆ ของพืชและสัตว์คอยดูดซับน้ำฝนและชะลอความเร็วของน้ำไหลบ่า ประกอบกับดินป่าไม้มักเป็นดินดี มีอินทรีย์วัตถุสูงมีการดูดซับได้ดี

2.4) บรรเทาอุทกภัย ป่าไม้ช่วยชะลอความเร็วการไหลบ่าของน้ำ ทำให้การไหลของน้ำเป็นปกติไม่รวดเร็วจนก่อให้เกิดอันตราย น้ำป่าที่ไหลเร็วยอมเข้มข้นเต็มไปด้วยกรวดทรายและหินต่าง ๆ เมื่อไหลสู่ลำน้ำก็จะทำให้ระดับน้ำนั้นสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดการตื้นเขินของแม่น้ำลำธารอีกด้วย

2.5) ทำให้น้ำไหลอยู่เสมอตลอดปี ทั้งนี้เพราะเมื่อฝนตกลงมาในป่าและดินอันร่วนซุยก็จะซับน้ำเอาไว้ไม่ให้ไหลลงสู่แม่น้ำลำธารอย่างรวดเร็ว แต่จะถูกใบไม้กิ่งไม้และดินดูดซับเอาไว้แล้วค่อย ๆ ซึมลงดินและสะสมเอาไว้เป็นน้ำใต้ดินแล้วค่อย ๆ ปลดปล่อยเข้าสู่ลำธาร ทำให้ฤดูแล้งซึ่งไม่มีฝนตกมีน้ำไหลอยู่ตลอดปี

2.6) เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า ป่าไม้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่ามากมายหลายชนิดที่มีคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพ การรักษาระบบสมดุลของระบบนิเวศน์ ก่อให้เกิดความเป็นระบบนิเวศน์ที่มั่นคง นอกจากนี้ประโยชน์ของสัตว์ป่ายังใช้เป็นอาหาร และยารักษาโรค

2.7) เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ เมื่อมนุษย์เจริญขึ้นประชาชนมีความหนาแน่นมากขึ้น ความเคร่งเครียดในการประกอบธุรกิจรวมทั้งการอยู่อาศัยแออัดของสังคมเมือง ความอึกทึกครึกโครม ปัญหามลภาวะเป็นพิษในเมืองไปสู่ความสงบเยือกเย็น อากาศบริสุทธิ์และมีทิวทัศน์อันสวยงามตามป่าเขาลำเนาไพรมากขึ้น

2. การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในประเทศไทย

"ป่าไม้" เป็นศูนย์รวมของสรรพชีวิต เป็นที่ก่อกำเนิดสายน้ำ ชีวิตพืชและสัตว์ที่หลากหลาย อีกทั้ง เป็นที่พึ่งพิงและให้ประโยชน์แก่มนุษย์มาแต่โบราณกาล เพราะป่าไม้ช่วยรักษาสมดุลของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ควบคุมสภาพดินฟ้าอากาศ กำบังลมพายุ ป้องกันบรรเทาอุทกภัย ป้องกันการพังทลายของหน้าดิน เป็นเสมือนเขื่อนธรรมชาติที่ป้องกันการตื้นเขินของแม่น้ำลำคลอง เป็นแหล่งดูดซับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์และเป็นโรงงานผลิตออกซิเจนขนาดใหญ่ เป็นคลังอาหารและยาสมุนไพร และป่าไม้ยังเป็นแหล่งศึกษาวิจัยและเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของมนุษย์ นอกจากนี้ ในผืนป่ายังมีสัตว์ป่านานาชนิดซึ่งมีประโยชน์ต่อมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ในหลายลักษณะ ได้แก่ การรักษาสมดุลของระบบนิเวศ เช่น การควบคุมปริมาณสัตว์ป่าให้อยู่ในภาวะสมดุล การช่วยแพร่พันธุ์พืช การควบคุมแมลงศัตรูพืช เป็นปุ๋ยให้กับดินในป่า เป็นต้น การเป็นแหล่งพันธุกรรมที่หลากหลาย การเป็นอาหารของมนุษย์และสัตว์อื่น และการสร้างรายได้ให้แก่มนุษย์ เช่น การทำการค้าจากชิ้นส่วนต่างๆ ของสัตว์ป่า การจำหน่ายสัตว์ป่า และการเปิดให้บริการเข้าชมสวนสัตว์ เป็นต้น ดังนั้น จึงนับว่าป่าไม้ให้คุณประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่มวลมนุษย์เป็นอย่างมาก หากป่าไม้เสื่อมถอยไป ย่อมเป็นบ่อเกิดความทุกข์ยากแก่ชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ และสัตว์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ป่าไม้เป็นทรัพยากรที่สำคัญของชาติ ให้ประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่ประชาชน ช่วยรักษาความสมดุลของภาวะแวดล้อม และป้องกันภัยธรรมชาติซึ่งนำความเสียหายอย่างร้ายแรงแก่ชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน สาเหตุที่ทำให้เกิดภัยธรรมชาติ ส่วนหนึ่งมาจากการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าจนทำให้เกิดความเสียหายต่อสภาพป่าไม้ของชาติ ทำให้เกิดความไม่สมดุลทางภาวะแวดล้อมขึ้นจนถึงขั้นเป็นอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สิน

วันที่ 14 มกราคม พ.ศ. 2532 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงลงพระปรมาภิไธยในพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติม พ.ร.บ.ป่าไม้ พ.ศ. 2484 และพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติม พ.ร.บ.อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 พระราชกำหนดดังกล่าวได้ให้อำนาจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีมีอำนาจสั่งการให้สัมปทานป่าไม้สิ้นสุดลงทั้งแปลงได้ ดังนั้นการจัดวางโครงการทำไม้ทั่วประเทศต้องยุติลงทุกโครงการและพื้นที่ เหตุเนื่องมาจากอุทกภัยภาคใต้ที่เกิดขึ้นเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2531 โดยเฉพาะที่ตำบลกระทุง อำเภอฟิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช และวาทภัยจากพายุเฮอร์นิจังหวัดชุมพร เมื่อ พ.ศ. 2532 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์พิจารณาแล้วเห็นว่า ภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้นเป็นส่วนหนึ่งมาจากสาเหตุการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า จำเป็นต้องทำการรณรงค์ต่อเนื่องและระยะยาว ให้ประชาชนได้เข้าใจ และให้ความสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดยสร้างจิตสำนึกให้กับประชาชนเกี่ยวกับ

อันตรายที่อาจเกิดขึ้นจากการตัดไม้ทำลายป่า เพื่อต้องการอนุรักษ์ป่าไม้ที่มีอยู่อย่างจำกัดมิให้ถูกทำลายต่อไปพร้อมทั้งได้กำหนดให้ช่วงปี 2532-2535 เป็น “ปีแห่งการป้องกันและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชาติ” และต่อมาคณะรัฐมนตรีได้มีมติ เมื่อวันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2533 กำหนดให้วันที่ 14 มกราคมของทุกปีเป็น “วันอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้แห่งชาติ” สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2547)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสนองพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับสถานะแวดล้อม เนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 5 ธันวาคม พ.ศ. 2532
2. เพื่อให้ประชาชนในชาติได้ตระหนักถึงผลร้ายที่เกิดจากการตัดไม้ทำลายป่า ซึ่งทำให้ประชาชนจำนวนมากในภาคใต้ และภาคอื่นต้องสูญเสียชีวิต และทรัพย์สินไป
3. เพื่อระลึกถึงมาตรการอันเด็ดเดี่ยวของรัฐบาลที่ได้สั่งปิดป่า ระงับการทำไม้ในป่าสัมปทาน ถือว่าเป็นก้าวสำคัญในประวัติศาสตร์ของการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประเทศ

ผลทางตรงที่เกิดขึ้นก็คือ การทำไม้ในป่าสัมปทาน จำนวน 276 ป่า เนื้อที่ 96,728,981 ไร่ ยุติลงโดยสิ้นเชิง ทำให้ต้นไม้ในป่าสัมปทานไม่ถูกตัดฟัน เป็นการอนุรักษ์ต้นไม้ไว้ใช้สอยในอนาคต คิดเป็นเนื้อไม้เฉลี่ยปีละ 3 ล้านลูกบาศก์เมตร จนทำให้รัฐบาลได้รับคำชมเชยจากนานาประเทศเป็นอย่างมาก และเป็นการสนับสนุนมาตรการป้องกันมลภาวะของโลกโดยตรง

นโยบายของรัฐบาล เป็นการตอบสนองนโยบายการป้องกันรักษาป่าและนโยบายป่าไม้แห่งชาติ ด้านสังคมและการเมือง ทำให้ประชาชนมีความรู้สึกรักและหวงแหนทรัพยากรป่าไม้ ทำให้มีการใช้ไม้อย่างประหยัด และส่งผลให้สามารถอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ไว้เป็นสมบัติของประชาชนทุกคนในชาติได้ตลอดไป

เพื่อให้การจัดงานวันอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชาติเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สมเจตนาารมณ์ของทางราชการจึงสมควรได้รับการสนับสนุน ดังนี้ ภาคราชการ จัดงานวันอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชาติขึ้น เพื่อให้ประชาชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของวันดังกล่าว ซึ่งมีกิจกรรมที่สำคัญ เช่น การจัดนิทรรศการ การเผยแพร่ความรู้ การบรรยายความรู้ในสถานศึกษา ประกวดวาดภาพป่าไม้ แจกเอกสารเผยแพร่แจกกล้าไม้แก่ ประชาชน ตลอดจนจัดประชุมชี้แจงแก่ประชาชนทั่วไป เชิญชวนให้ประชาชนงดเว้นการตัดไม้ทำลายป่า พร้อมทั้งร่วมกันปลูกและบำรุงรักษาต้นไม้ในทุกท้องที่ ภาคเอกชน ประชาชนควรให้การสนับสนุนและเข้าร่วมกิจกรรมกับทางราชการเท่าที่สามารถจะทำได้ ควรถือเอาวันที่ 14 มกราคม เป็นวัน ลด ละ เลิก การบุกรุกแผ้วถางป่าและตัดไม้ทำลายป่า และร่วมมือร่วมใจกันปลูกต้นไม้ขึ้นมาทดแทนที่ถูกตัดทำลายไปให้มากที่สุด วันอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชาติ เป็นวันสำคัญที่ทุกฝ่าย ทั้งภาคราชการ เอกชน ประชาชน

เยาวชน จะต้องร่วมมือร่วมใจกันดำเนินการ จัดให้มีขึ้นทุกท้องถิ่นในวันที่ 14 มกราคม ของทุกปีเพื่อ สนับสนุนนโยบายการป่าไม้แห่งชาติ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ไว้เป็นสมบัติของทุกคนในชาติตลอดไป

สถานการณ์ทรัพยากรป่าไม้

การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าอย่างต่อเนื่องในช่วงสี่ทศวรรษที่ผ่านมาทำให้ประเทศไทย สูญเสียพื้นที่ป่าไปแล้วประมาณ 67 ล้านไร่ หรือเฉลี่ยประมาณ 1.6 ล้านไร่ต่อปี กล่าวคือ ปี พ.ศ. 2504 ประเทศไทยมีพื้นที่ป่าอยู่ถึงร้อยละ 53.3 ของพื้นที่ประเทศ หรือประมาณ 171 ล้านไร่ และ ลดลงมาโดยตลอดจนในปี พ.ศ. 2532 ประเทศไทยเหลือพื้นที่ป่าเพียงร้อยละ 27.95 ของพื้นที่ ทั้งหมด หรือประมาณ 90 ล้านไร่ รัฐบาลในอดีตได้พยายามจะรักษาพื้นที่ป่าโดยประกาศยกเลิก สัมปทานการทำไม้ในป่าบกทั้งหมด ในปี พ.ศ. 2532 แต่หลังจากยกเลิกสัมปทานป่าไม้ สถานการณ์ดีขึ้นในระยะแรกเท่านั้น ต่อมาการทำลายก็ยังคงเกิดขึ้นไม่แตกต่างจากสถานการณ์ก่อน ยกเลิกสัมปทานป่าไม้เท่าใดนัก โดยพื้นที่ป่าที่ถูกบุกรุกก่อนการยกเลิกสัมปทาน (ปี พ.ศ. 2525-2532) เฉลี่ยต่อปีเท่ากับ 1.2 ล้านไร่ และพื้นที่ป่าที่ถูกบุกรุกหลังการยกเลิกสัมปทาน (ปี 2532-2541) เฉลี่ย 1.1 ล้านไร่ต่อปี

ในปี พ.ศ. 2543 มีการประเมินพื้นที่ป่าโดยแปลความจากข้อมูลดาวเทียมมาตราส่วน 1-50,000 พบว่า มีพื้นที่ประมาณ 107 ล้านไร่ หรือร้อยละ 33.40 ซึ่งข้อมูลดังกล่าวเป็นผลการ ประเมินขั้นต้นที่ยังไม่ได้ตรวจสอบความถูกต้องภาคพื้นดินจากพื้นที่ป่าที่เหลืออยู่จะมีพื้นที่ที่มี สภาพทางระบบนิเวศที่สมบูรณ์อยู่ไม่มากนัก ส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปแบบของอุทยานแห่งชาติและ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าที่ได้ทำการประกาศก่อนการยกเลิกสัมปทานป่าไม้ และจากการนำข้อมูล ดาวเทียมปี พ.ศ. 2547 ไปทับซ้อนลงบนข้อมูลดาวเทียมปี พ.ศ. 2543 พบว่า นับจากปี พ.ศ. 2543 จนถึง พ.ศ. 2547 มีพื้นที่ป่าไม้ถูกบุกรุกรวม 1,476 แปลง รวมพื้นที่ 3,852,821 ไร่

สาเหตุสำคัญของการลดลงของพื้นที่ป่าเกิดจากจำนวนประชากรในประเทศที่เพิ่มขึ้น และการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจทำให้ประชาชนใช้ประโยชน์จากป่าไม้มากขึ้น ทั้งในลักษณะของการ เป็นที่อยู่อาศัย การตัดไม้เพื่อการค้า การใช้และการเผาพื้นที่ป่าเพื่อการเกษตร การเปลี่ยนพื้นที่ป่า เป็นพื้นที่ท่องเที่ยว เช่น สถานที่พักผ่อน สถานตากอากาศ สนามกอล์ฟ เป็นต้น รวมถึงการกว้านซื้อ ที่ดินเพื่อการเก็งกำไร นอกจากนี้ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของรัฐ ได้แก่ การสร้างเขื่อน การตัด ถนน และการเดินสายไฟฟ้าแรงสูงก็เป็นสาเหตุหนึ่งของการทำลายพื้นที่ป่าเป็นบริเวณกว้าง

การเกิดไฟป่านอกจากทำให้สูญเสียพื้นที่ป่าแล้วยังทำให้กล้าไม้เล็กๆ ถูกทำลายไปเป็น จำนวนมาก สาเหตุการเกิดไฟป่าส่วนใหญ่เกิดจากการหาของป่า การล่าสัตว์ และการเผาไร่ พื้นที่ ที่เกิดไฟป่ามีแนวโน้มลดลงมาโดยตลอด จากปี พ.ศ. 3536 มีการสูญเสียพื้นที่ป่าจากไฟป่าสูงถึง

9.12 ล้านไร่ หรือร้อยละ 2.84 ของประเทศ จนในปี พ.ศ. 2538 มีพื้นที่ที่เกิดไฟป่าเพียงร้อยละ 1.25 ของประเทศ (4 ล้านไร่) หลังจากนั้นเพิ่มขึ้นเกือบเท่าตัว คือ 7 ล้านไร่ หรือร้อยละ 2.23 ของประเทศ ในปี พ.ศ. 2541 ซึ่งคาดว่าเป็นผลกระทบของปรากฏการณ์เอลนีโนที่เกิดขึ้น และในปี พ.ศ. 2546 เกิดไฟป่าขึ้นเพียงร้อยละ 0.03 ของประเทศ (0.01 ล้านไร่) แนวโน้มของพื้นที่ที่เกิดไฟป่าลดลงนี้ ส่วนหนึ่งเกิดจากสภาพภูมิอากาศไม่เอื้ออำนวยให้เกิดไฟป่า อีกส่วนหนึ่งอาจเกิดจากประสิทธิภาพในการดูแลและควบคุมไฟป่าของหน่วยงานรัฐ และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเฝ้าระวังไฟป่า

ในส่วน of พื้นที่ป่าอนุรักษ์ (การคำนวณตัวชี้วัดของโครงการติดตามประเมินผลการเปลี่ยนนโยบาย แผนและมาตรการไปสู่การปฏิบัติ) หมายรวมถึง พื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า พื้นที่อุทยานแห่งชาติ และพื้นที่ป่าชายเลน ในปัจจุบันมีพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ร้อยละ 17.66 ของประเทศ หรือประมาณ 90.6 ล้านไร่ อย่างไรก็ตาม เป้าหมายของพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของประเทศไทย คือ ร้อยละ 25 ของประเทศ

สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2547) รายงานว่าสถานการณ์การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าไม้อย่างต่อเนื่องจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ทำให้พื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทยลดลงไปอย่างมาก

สาเหตุของการลดลงของพื้นที่ป่า ได้แก่ การให้สัมปทานทำไม้ การลักลอบตัดไม้ทำลายป่า การเพิ่มจำนวนประชากรของประเทศทำให้ความต้องการขยายพื้นที่เพาะปลูกเพิ่มขึ้น การกำหนดแนวเขตพื้นที่ป่าไม้ชัดเจนทำให้ราษฎรเกิดความสับสน ก่อให้เกิดการพิพาทในเรื่องที่ดินทำกินและที่ดินป่าไม้การก่อสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานของภาครัฐ (อาทิ เขื่อนอ่างเก็บน้ำ เส้นทางคมนาคม และเกิดไฟไหม้ป่า เป็นต้น) อย่างไรก็ตาม ในปี พ.ศ. 2532 รัฐบาลได้ประกาศยกเลิกการทำสัมปทานไม้ทั่วประเทศ และหันมาเน้นนโยบายการอนุรักษ์อย่างเข้มข้นแทน คือ การเร่งประกาศพื้นที่ป่าอนุรักษ์ทั่วประเทศ ไม่ว่าจะเป็นเขตอุทยานแห่งชาติ หรือเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า จะเห็นได้ว่า ภายหลังจากการที่รัฐได้ประกาศนโยบายยกเลิกการทำสัมปทานไม้ทั่วประเทศแล้ว มีผลให้การลดลงของพื้นที่ป่าไม้ในช่วงปี พ.ศ. 2532-2541 มีอัตราการลดลงโดยเฉลี่ยเพียง 1 ล้านไร่ต่อปี ในขณะที่ช่วงก่อนมีการยกเลิกสัมปทาน (ช่วงปี พ.ศ.2504-2532) พื้นที่ป่าไม้มีอัตราการลดลงโดยเฉลี่ยถึง 2.9 ล้านไร่ต่อปี

ประเทศไทยสูญเสียพื้นที่ป่าไม้ไปอย่างรวดเร็วในระยะ 30 ปีที่ผ่านมา พื้นที่ป่าไม้ได้ถูกทำลายไปมากกว่าครึ่งหนึ่งของพื้นที่ป่าไม้ที่เคยมีอยู่ โดยปี พ.ศ. 2536 เหลืออยู่เพียง 83.4 ล้านไร่ หรือ 26.02 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ประเทศ ป่าไม้ของประเทศไทยแบ่งเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 2 ประเภท คือ ป่าผลัดใบ (Deciduous Forest) มี 3 ชนิด ได้แก่ ป่าเบญจพรรณ

ป่าเต็งรัง และป่าหญา ประเภทที่สองป่าไม่ผลัดใบ (Evergreen Forest) มี 5 ชนิด ได้แก่ ป่าดิบเมืองร้อน ป่าสน ป่าพรุ ป่าชายเลน และป่าชายหาด สัตว์ป่าเป็นองค์ประกอบสำคัญของระบบนิเวศป่าไม้ มีการลักลอบนำมาเป็นสินค้าและล่าเกินขอบเขตทำให้ประชากรสัตว์ป่าลดลงอย่างรวดเร็ว ป่าไม้ที่ถูกทำลายก็ทำให้ที่อยู่อาศัยและแหล่งอาหารรวมทั้งชีวิตของสัตว์ป่าถูกทำลายลงไปด้วย

สถานการณ์ปัญหาของทรัพยากรป่าไม้ ปัญหาสำคัญที่ได้แก่

1. การทำไร่เลื่อนลอย
2. การขยายพื้นที่ทางการเกษตร
3. อุตสาหกรรมบางชนิดใช้ไม้เป็นเชื้อเพลิงขยายตัว เช่น อุตสาหกรรมปลาป่น
4. การลักลอบตัดไม้เพื่อแปรรูป
5. การบุกรุกพื้นที่ป่าของนายทุน เพื่อหวังผลกำไรในอนาคต เช่น การทำรีสอร์ท
6. การขยายตัวของธุรกิจการเกษตรบางชนิด ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ป่า เช่น นาถุ้ง เป็นต้น
7. โครงการพัฒนาของรัฐบางโครงการ และการก่อสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานของภาครัฐ เช่น เขื่อน อ่างเก็บน้ำ เส้น- ทางคมนาคม เป็นต้น
8. ไฟป่า พื้นที่ป่าไม้ถูกไฟไหม้ไม่ต่ำกว่าปีละ 1 ล้านไร่กล้าไม้เล็กๆ ถูกไฟป่าทำลายปีละกว่าหมื่นล้าน แต่ในปี พ.ศ. 2545 มีพื้นที่ที่เกิดไฟป่าเพียง 0.87 ล้านไร่ แนวโน้มของพื้นที่ที่เกิดไฟป่าลดลง

9. ปัญหาความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานรัฐที่ดูแลป่าไม้กับราษฎร จากกรณีของการประกาศพื้นที่อนุรักษ์ โดยเฉพาะอุทยานแห่งชาติ ส่งผลกระทบต่อชุมชนที่อยู่อาศัยมาก่อน ประชาชนไม่ยอมรับแนวเขตอุทยานแห่งชาติที่ทางรัฐจัดทำขึ้น เพราะไม่สามารถเข้าใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ภายในอุทยานแห่งชาติได้ เช่นการเก็บอาหารเพื่อการยังชีพตามวิถีชีวิตตามปกติ จึงส่งผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนเหล่านั้น

มาตรการการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ที่ใช้ในปัจจุบัน

การอนุรักษ์ป่าไม้ก็เป็นการช่วยอนุรักษ์สัตว์ป่าด้วย สำหรับมาตรการการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่าได้ มีดังต่อไปนี้

1. กำหนดเขตการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ คือ พื้นที่ป่าอนุรักษ์ และนันทนาการ ได้แก่ อุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เป็นต้น โดยในปี พ.ศ.2545 มีพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์และนันทนาการ ประมาณ 57.78 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 18.02 ของพื้นที่ทั้งหมด ซึ่งครอบคลุมถึงพื้นที่อุทยานแห่งชาติ 32.66 ล้านไร่ (ร้อยละ 10.19) เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 22.44 ล้านไร่ (ร้อยละ 7.00) วนอุทยาน 0.56 ล้านไร่ (ร้อยละ 0.17) รวมทั้งสวนพฤกษศาสตร์และสวนรุกขชาติ

อีกประมาณ 0.06 ล้านไร่ (ร้อยละ 0.02) นอกนั้นเป็น ป่าเศรษฐกิจ และพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการเกษตร

2. การปลูกป่าทดแทน
3. การปรับปรุงพัฒนาพื้นที่ดินน้ำ
4. จัดที่ดินทำกินให้แก่ราษฎร เพื่อไม่ให้ทำลายป่ามากขึ้น
5. การกำหนดแผนการใช้พื้นที่ป่าชายเลนของชาติ
6. การลดการใช้ผลิตภัณฑ์จากป่าและสัตว์ป่า เช่น กวดขันทมิให้มีการล่า ทำลาย และจำหน่ายสัตว์ป่าโดยเฉพาะการส่งออกไปจำหน่ายต่างประเทศ
7. ประชาสัมพันธ์และให้การศึกษาในเชิงรุกทุกรูปแบบเพื่อสร้างจิตสำนึก สร้างความเข้าใจให้ราษฎรยุติการจุดไฟเผาป่า การฝึกอบรมราษฎรสร้างความเข้าใจ เช่น โครงการประชาสัมพันธ์เพื่อเสริมสร้างความร่วมมือและการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและบริหารจัดการป่าไม้ ของกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้สามารถใช้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ได้ในแนวทางการอนุรักษ์ที่ยั่งยืนลดความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐและประชาชน ให้ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการดูแลและบริหารจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติบางส่วน และเพื่อให้ชุมชนสามารถอยู่อาศัยและทำกินได้อย่างถูกต้องเหมาะสม
8. เพิ่มประสิทธิภาพในการดูแลและควบคุมไฟป่าของหน่วยงานรัฐ และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเฝ้าระวังไฟป่า จัดให้มีอาสาสมัครป้องกันไฟป่าในทุกจังหวัด ร่วมมือกับชุมชนจัดทำแนวกันไฟ บริเวณหมู่บ้านและแนวป่ากันชน
9. จัดทำแผนงานที่เกี่ยวข้องกับการดูแลทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า เช่น แผนจัดการไฟป่าแห่งชาติ

3. การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในอำเภอแม่เอย จังหวัดเชียงใหม่

ประวัติอำเภอแม่เอย

อำเภอแม่เอยตั้งอยู่ในบริเวณเมืองโบราณที่ชื่อ เวียงมะลิกา ตั้งอยู่ที่ หมู่ 8 ตำบลแม่เอย ห่างจากที่ว่าการอำเภอแม่เอย 2 กิโลเมตร มีทางแยกออก จากทางหลวงแผ่นดินสายฝาง-ท่าตอน กิโลเมตรที่ 16.50 เป็นทางดินอัดแน่นระยะทาง 200 เมตร มีคูเมืองและซากอิฐกำแพงดินเป็นที่สังเกต ราษฎรถือว่าเป็นโบราณสถานศักดิ์สิทธิ์ ตำนานเวียงมะลิกา เขียนว่า เจ้าแม่มะลิกา เป็นราชบุตรี ในพระเจ้าฝางและพระนางสามผิว (พระนางสามผิว มีพระฉวีวรรณงดงามในตอนเช้า มีพระฉวีวรรณผุดผ่องดุจดอกมะลิ ในเวลาเที่ยงวันพระฉวีวรรณ เปลี่ยนเป็นสีแดงดอกกุหลาบ ต่อมาเวลาเย็นพระฉวีวรรณจะเปลี่ยนแปลงเป็นสีชมพูดุจดอกบัวจางกลนี้ จึงได้พระนามว่า "พระนางสามผิว" พระนางสามผิว มีพระพุทธรูปปฏิมาแก่นจันทร์เป็นพระพุทธรูปประจำพระองค์ ทรงสักการะบูชาทุกค่ำเช้า วันหนึ่งมีขุนเคืองพระทัยด้วยเรื่อง พระสนมเอกของพระเจ้าฝาง เมื่อถึงเวลาถวายเทียนสักการะบูชาพระพุทธรูปปฏิมาแต่พระองค์ยังมีอาจดับพระทัยที่ขุนเคืองได้ ขณะที่จุดเทียนถวายสักการะ บูชาพระพุทธรูปปฏิมาแก่นจันทร์ และทรงละเลยไว้ด้วยความประมาท เทียนที่จุดไว้ล้มลงเผาไหม้พระโอรสพระพุทธรูปปฏิมา รุ่งขึ้นเวลาเช้าเมื่อพระนางเจ้า เสด็จออกจากที่บรรทมทรงทราบว่า เทียนล้มลงเผาไหม้พระโอรสพระพุทธรูปปฏิมาแก่นจันทร์ก็ทรงสำนึกความบาปที่กระทำด้วยความประมาท ครั้นกาลต่อมา พระครุฑครบกกำหนดคตสมาส ประสูติพระราชธิดาผู้ทรงโฉมศิริโสภาค พระฉวีวรรณผุดผ่องแว่นเหมือนพระมารดา แต่ก็มีคำหน้าที่ควรสมเพชที่พระธิดา มีริมพระโอรสล้างแห้วไป

เมื่อราชบุตรีทรงวุฒิเจริญขึ้น พระเจ้าฝางทรงเกรงเป็นที่ละอายแก่ไพร่ฟ้าพลเมืองจึงทรงสร้างสวนหลวงขึ้นทางทิศเหนือเวียงสุโท (ใกล้กับ เมืองฝาง) และสร้างคุ่มหลวง ประกอบด้วยคูและปราการ ล้อมรอบประตานครราชบุตรี ให้เป็นที่ประทับสำราญ สวนหลวงแห่งนั้นจึงได้ชื่อว่า "เวียงมะลิกา" เชื่อว่า เวียงมะลิกาไม่มีบุรุษเพศเลย ผู้คนล้วนแต่สตรีเพศพระแม่เจ้าทรงฝึกฝนสตรีผู้กำยำเป็นทะเกล้าคนหาญของเวียงมะลิกา จนเป็นที่ลือชา ปราภกว่าเวียงมะลิกามีคนหาญการธนูที่แกร่งกล้ายิ่งเมื่อนัก

กาลต่อมามีราชบุตรของเจ้าผู้ครองเวียงกู่ก่า (แคว้นไตใหญ่) ได้สดับข่าวเกี่ยวกับพระเจ้าแม่มะลิกา แรงแห่งบุพเพสันนิวาสเกิดขึ้นในราชบุตร พระราชบุตรได้ทรงอ้อนวอนพระเจ้ากู่ก่าขอเสด็จไปเวียงมะลิกาเยี่ยงสามัญชนคนค้าขาย พระเจ้ากู่ก่าทรงอนุญาตแล้วดรัสตั้งอำมาตย์คนสนิท ให้ ตรีเตรียมม้าต่างอัญมณีเป็นสินค้าโดยเสด็จพระราชบุตร ข่าวการเสด็จฯ ของพระราชบุตรทราบถึงเจ้าแม่มะลิกา พระองค์ก็เกิดอาวชนางในวันที่พระราช บุตรกำหนดเข้าเฝ้าถวาย อัญมณีแม่เจ้าก็เสด็จหลีกไปตรงสนามน้ำห้วยและแต่งให้พระพี่เลี้ยงนางเหลียวอยู่เวียงมะลิการับเสด็จ

พระราชบุตร เมื่อพระราชบุตรในรูปของพ่อค่านายวานิชเข้าเฝ้า พระพี่เลี้ยงก็กล่าวว่าแม่เจ้าไม่ทรงปรารถนาพบเห็นชายใด ๆ และไม่ต้องประสงค์ในการได้ยินเรื่องเช่นนี้ พ่อค้า จำแลงก็ลากลับเวียงภูเก้าด้วยความโทมนัส ขณะที่พระนางมะลิกาทรงสนานอยู่ น้ำในลำห้วยก็กลายเป็นสีเลือดด้วยละอายพระทัยคนทั้งหลายจึงเรียกน้ำห้วย นั้นว่า "แม่อาย" จึงได้ชื่อตำบลนี้ว่า "แม่อาย"

อำเภอแม่อาย เดิมเป็นกิ่งอำเภอขึ้นกับอำเภอฝาง ซึ่งทางราชการได้แยกตำบลแม่อาย ตำบลแม่สาว และตำบลแม่นาวาง ออกจากอำเภอฝาง ยกฐานะ ให้เป็นกิ่ง ให้นามว่ากิ่งอำเภอแม่อาย ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 10 สิงหาคม 2510 และเวลาต่อมาอีก 6 ปี ได้ประกาศยกฐานะกิ่งอำเภอแม่อาย ขึ้นเป็นอำเภอแม่อาย เมื่อวันที่ 28 มิถุนายน 2516 ปัจจุบันนี้มีพื้นที่ประมาณ 736,701 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 478,725 ไร่ มีประชากรทั้งหมดประมาณ 60,179 คน โดยคนเป็นชาวพื้นราบ 60 เปอร์เซ็นต์ และเป็นชาวเขาเผ่าต่างๆ รวม 40 เปอร์เซ็นต์ แบ่งการปกครองออกเป็น 7 ตำบล คือ ตำบลแม่อาย ตำบลมะลิกา ตำบลท่าตอน ตำบลแม่สาว ตำบลแม่นาวาง ตำบลบ้านหลวง ตำบลสันตันทมี้อ รวมทั้งสิ้น 93 หมู่บ้าน (ศูนย์ประชาสัมพันธ อำเภอแม่อาย, 2548)

การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในอำเภอแม่อาย จังหวัดเชียงใหม่ มีดังต่อไปนี้

1. หน่วยจัดการต้นน้ำขุนแม่ก๊ก ตำบลแม่นาวาง อำเภอแม่อาย

หน่วยจัดการต้นน้ำขุนแม่ก๊ก เดิมชื่อ หน่วยงานป่าไม้โครงการหลวงหมอกจ้าม จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2542 เป็นหนึ่งในคณะทำงานร่วมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหมอกจ้าม โดยมีหน้าที่หลัก คือ รับผิดชอบด้านกิจกรรมฟื้นฟู อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และงานประชาสัมพันธ์ด้านป่าไม้ในพื้นที่โครงการหลวงฯ เท่านั้น ต่อมาในปี พ.ศ. 2546 ทางสำนักอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำ ได้มีนโยบายที่จะปรับเปลี่ยนขอบเขตพื้นที่รับผิดชอบเป็นลุ่มน้ำ ทำให้ต้องยุบโอนงานจากหน่วยงานป่าไม้โครงการหลวงหมอกจ้ามในขณะนั้น ครอบคลุมพื้นที่กว้างขวางขึ้นโดยรวมพื้นที่หน่วยจัดการต้นน้ำคอยผาหลวง และหน่วยจัดการต้นน้ำโละป่าไคร้ บางส่วนเข้าด้วยกันรวมเป็นลุ่มน้ำกอก ใช้ชื่อหน่วยใหม่ว่า “หน่วยจัดการต้นน้ำขุนแม่ก๊ก”

หน่วยจัดการต้นน้ำขุนแม่ก๊ก ตั้งอยู่บ้านวังดิน หมู่ที่ 6 ตำบลแม่นาวาง อำเภอแม่อาย จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติลุ่มน้ำฝาง มีพื้นที่รับผิดชอบ 311.86 ตารางกิโลเมตร 219,317 ไร่ มีลำห้วยสำคัญหลายสายไหลลงสู่แม่น้ำกอก ได้แก่ ลำห้วยแม่เหล็ก ลำห้วยแม่อาย ลำห้วยแม่ฝาง ลำห้วยน้ำงาม ลำห้วยแม่เมืองน้อย และลำห้วยแม่สลัก

ลักษณะทางกายภาพลุ่มน้ำ สภาพภูมิประเทศในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ก๊ก เป็นพื้นที่ราบสูงเชิงเขา ประมาณ 30 เปอร์เซ็นต์ เหมาะสำหรับการเกษตร ที่เหลือเป็นเนินเขาสูงชันเหมาะสำหรับฟื้นฟู อนุรักษ์ให้เป็นป่าพื้นที่เพื่อสร้างสมดุลต่อระบบนิเวศให้เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารไหลลงสู่

แม่น้ำกก สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 470 – 1,300 เมตร มีพื้นที่ต้นน้ำ 187.55 ตารางกิโลเมตร 117,217 ไร่ คิดเป็น 58.95 เปอร์เซ็นต์ ของพื้นที่ลุ่มน้ำ

2. หน่วยจัดการต้นน้ำคอยผาหลวง ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่

หน่วยจัดการต้นน้ำคอยผาหลวง อยู่ในเขตป่าลุ่มน้ำแม่ฝาง ท้องที่ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอฝาง และตำบลแม่สาว อำเภอแม่อาย จังหวัดเชียงใหม่ มีพื้นที่รวมประมาณ 422.57 ตารางกิโลเมตร หรือ 264,109 ไร่ พื้นที่หน่วยจัดการต้นน้ำคอยผาหลวง ครอบคลุมบริเวณลุ่มน้ำย่อย 6 ลุ่มน้ำคือ ลุ่มน้ำแม่มาว ลุ่มน้ำแม่สาว ลุ่มน้ำแม่ใจ ลุ่มน้ำแม่แรง ลุ่มน้ำแม่กิม และลุ่มน้ำแม่ฮ่าง ลักษณะทางกายภาพลุ่มน้ำ มีลักษณะเป็นภูเขาชันสูงชัน มียอดเขาที่สูงที่สุดคือ คอยฟ้าหม่ปก สูงประมาณ 2,250 พื้นที่ส่วนใหญ่มีความลาดชันมากกว่า 35 เปอร์เซ็นต์ มีพื้นที่หน่วยจัดการต้นน้ำคอยผาหลวง 305.23 ตารางกิโลเมตร 190,771 ไร่ คิดเป็น 72.23 เปอร์เซ็นต์ ของพื้นที่ลุ่มน้ำ

3. หน่วยจัดการต้นน้ำโละป่าไคร้อำเภอแม่อาย - อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่

หน่วยจัดการต้นน้ำโละป่าไคร้ เดิมชื่อโครงการพัฒนาป่าไม้ที่สูง หน่วยที่ 2 (โละป่าไคร้) เป็นหน่วยงานสนามหน่วยงานหนึ่งในหน่วยงานสนามทั้งหมด 8 หน่วยงาน ภายใต้โครงการพัฒนาป่าไม้ที่สูง (Highland Forestry Development) ซึ่งเป็นโครงการที่ธนาคารโลกให้ความช่วยเหลือในการดำเนินงาน โดยให้เงินกู้แก่รัฐบาลไทยโดยไม่เสียดอกเบี้ย (IDA Credit) โครงการพัฒนาป่าไม้ที่สูง เป็นโครงการย่อยของโครงการพัฒนาเกษตรภาคเหนือ (Northern Agriculture Project) ซึ่งมีแผนการดำเนินงานในท้องที่ 5 จังหวัดภาคเหนือ อันได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ลำปาง และน่าน การดำเนินการโครงการพัฒนาเกษตรภาคเหนือเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างกรมประมงประมงเศรษฐกิจ กรมพัฒนาที่ดินและกรมป่าไม้

โครงการพัฒนาป่าไม้ที่สูง หน่วยที่ 2 (โละป่าไคร้) เริ่มดำเนินการเมื่อเดือนพฤศจิกายน 2522 (ปีงบประมาณ 2523) จนถึงปีงบประมาณ 2536 ได้เปลี่ยนชื่อจาก โครงการพัฒนาป่าไม้ที่สูง หน่วยที่ 2 (โละป่าไคร้) มาเป็น หน่วยจัดการต้นน้ำโละป่าไคร้ มาจนถึงปัจจุบัน

หน่วยจัดการต้นน้ำโละป่าไคร้ สังกัดศูนย์จัดการต้นน้ำแม่ฝาง ส่วนจัดการต้นน้ำ สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 16 กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช โดยรวม หน่วยจัดการต้นน้ำแม่หลักหมื่น เข้ามาอยู่ในความรับผิดชอบเป็นหน่วยเดียวกัน เมื่อปีงบประมาณ 2542 (หน่วยจัดการต้นน้ำแม่หลักหมื่น ได้จัดตั้งขึ้นเมื่อปีงบประมาณ 2535 เพื่อรักษาดูแลดิน น้ำ ป่าไม้ ซึ่งเป็นพื้นที่แหล่งต้นน้ำลำธารและพื้นที่ป่าอนุรักษ์)

สภาพภูมิประเทศของหน่วยจัดการต้นน้ำโละป่าไคร้ ส่วนใหญ่มีพื้นที่เป็นที่ราบอยู่ทางด้านซีกตะวันตกตลอดแนวจากเหนือลงใต้ มีระดับความสูงของพื้นที่ตั้งแต่ 400- 600 เมตรเหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง เป็นที่ราบลุ่มอยู่ติดแม่น้ำฝาง มีลำห้วยไหลผ่านเหมาะสมสำหรับการ

เกษตรกรรมตลอดทั้งปี ในฤดูฝนและฤดูแล้ง นอกจากนั้นยังเป็นพื้นที่ลาดเชิงเขา ซึ่งไม่มีสภาพป่าไม้เหลืออยู่ใช้เป็นปลูกพืชไร่ ส่วนพื้นที่ทางด้านตะวันออกตลอดแนว จากตะวันออกเฉียงเหนือลงมาถึงตอนใต้ มีสภาพภูมิประเทศเป็นภูเขาสูง ซึ่งกั้นแดนระหว่างจังหวัดเชียงใหม่กับจังหวัดเชียงราย พื้นที่ภูเขาส่วนใหญ่มีป่าไม้ปกคลุม มีพื้นที่ป่าคงสภาพประมาณ 51.57 เปอร์เซ็นต์ ของพื้นที่หน่วยฯ ทั้งหมด (ส่วนวิเคราะห์ทรัพยากรป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้ 2541) ระดับความสูงของพื้นที่ตั้งแต่ประมาณ 600 - 1,455 เมตร เหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง และมีความลาดชันของพื้นที่มากกว่า 35 เปอร์เซ็นต์ขึ้นไป ไม่เหมาะกับการปลูกพืช ควรปล่อยให้คงสภาพป่าไม้ไว้เพื่อเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์และเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร

หน่วยจัดการต้นน้ำไล่ป่าไคร้ มีพื้นที่รับผิดชอบครอบคลุมกลุ่มน้ำแม่ป่าฝาง ซึ่งเป็นกลุ่มน้ำสาขาของกลุ่มน้ำกก และมีกลุ่มน้ำย่อยจำนวน 7 กลุ่มน้ำย่อย ดังนี้ 1. น้ำแม่หลักหมื่น 2. น้ำแม่คะ 3. น้ำแม่นาวาง 4. ห้วยม่วง 5. ห้วยร่องถ่อน 6. ห้วยหลวง 7. ห้วยบง

ศูนย์จัดการต้นน้ำ มีหน้าที่รับผิดชอบ

1. ควบคุม กำกับ ดูแล ให้คำแนะนำ และประเมินผลการดำเนินงานในภาพรวมของหน่วยจัดการต้นน้ำในสังกัด
2. ติดตาม เร่งรัด การปฏิบัติงานหน่วยจัดการต้นน้ำในสังกัด ให้ปฏิบัติงานเป็นไปตามแผนงานตามที่ได้รับมอบหมาย โดยยึดหลักการและวิธีการตามหลักวิชาการ และสรุปผลงานภาพรวมของศูนย์ฯ ทุกปีงบประมาณ เพื่อใช้ในการตัดสินใจออกแบบแผนงาน และแก้ไขปัญหาเฉพาะพื้นที่ของหน่วยจัดการต้นน้ำ
3. สังเคราะห์และวิเคราะห์ข้อมูลพื้นที่ต้นน้ำลำธาร เพื่อใช้ในการตัดสินใจวางแผนการจัดการเพื่อพัฒนากลุ่มน้ำของหน่วยจัดการต้นน้ำในสังกัด
4. ดำเนินการและปฏิบัติตามระเบียบต่าง ๆ ของทางราชการอย่างเคร่งครัด ดำเนินการและปฏิบัติตามระเบียบต่าง ๆ ของทางราชการอย่างเคร่งครัด กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดในพื้นที่รับผิดชอบ เพื่อประโยชน์ในการบำรุงป่า การค้นคว้าหรือทดลองวิชาการ การดูแลรักษาหรือบำรุงป่าสงวนแห่งชาติ คุ่มครองคูแลรักษาอุทยานแห่งชาติ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 และแก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 และแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 และแก้ไขเพิ่มเติม และระเบียบกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช
5. ประสานความร่วมมือเกี่ยวกับด้านวิชาการ การฝึกอบรม ศึกษาดูงาน และประชาสัมพันธ์เผยแพร่กับหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน

6. การพัฒนาตนเองให้รอบรู้หลาย ๆ ด้านสาขาวิชาเพื่อใช้ประโยชน์ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรมนุษย์ ในพื้นที่เขตความรับผิดชอบ ทั้งนี้เพื่อช่วยให้หน่วยงานและองค์กร เกิดภาพลักษณ์ที่ดี (สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 16, 2550)

กิจกรรมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อำเภอแม่เมาะ

อำเภอแม่เมาะได้สร้างเครือข่ายอนุรักษ์ลุ่มน้ำฝาง จัดโครงการบวชป่า ปลูกป่า สาธิตการทำฝายขนาดเล็ก เฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษาสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าสงวนที่ถูกทำลาย ใน บริเวณป่าสงวนแห่งชาติ พระธาตุบวกเต่า อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่

นายพงษ์พันธ์ ตะติยา ประธานเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ลุ่มน้ำฝาง เปิดเผยเกี่ยวกับโครงการนี้ว่า โครงการบวชป่าครั้งนี้ได้รับความร่วมมือจากหลายๆ หน่วยงานในพื้นที่อำเภอฝาง อาทิเช่น กองร้อย ตชด. 334 แม่เมาะ กลุ่มพลังมวลชนในอำเภอแม่เมาะ โดยมีวัตถุประสงค์หลักในการเฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษาสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ รวมถึงการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าสงวนที่ถูกทำลายในบริเวณป่าสงวนแห่งชาติ พระธาตุบวกเต่า อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่ มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 30 ไร่ ครอบคลุม 3 หมู่บ้าน อันได้แก่ หมู่ 5, 6, 8 ในตำบลแม่สาว นอกจากนี้จะมีการปลูกป่า บวชป่าและสาธิตการทำฝายขนาดเล็กแล้วยังจัดให้มีการให้ความรู้เกี่ยวกับระบบการจัดการป่าชุมชนและการอยู่ร่วมกันกับป่าอย่างยั่งยืน ตลอดจนการปลูกฝังจิตสำนึกให้กับประชาชนในชุมชนในการร่วมมือปกป้องพิทักษ์รักษาป่าไม้และน้ำ อีกทั้งยังเป็นการเร่งฟื้นฟูป่าสงวนที่ถูกทำลายให้กลับมาสมบูรณ์เหมือนเดิมอีกต่อไป (สัมภาษณ์ วันที่ 19 สิงหาคม 2550)

นายพิมพ์ฤทธิ์ อินถาปิ่น นายกองจัดการบริหารส่วนตำบลบ้านหลวง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่ เปิดเผยว่า ในพื้นที่อำเภอฝาง แม่เมาะ ไชยปราการที่มีพื้นที่ติดกับชายแดนเหมาะสมแก่การเพาะปลูกที่สุด เพื่อเป็นการยกระดับรายได้และความมั่นคงให้แก่เกษตรกร ที่ส่วนใหญ่ปัจจุบันปลูกส้ม ลิ้นจี่ ให้สามารถหาพืชเศรษฐกิจตัวใหม่มาทดแทนหรือเสริมจากพืชชนิดเดิมให้มีรายได้เพิ่มขึ้น อบต.บ้านหลวงจึงได้ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดอบรมสัมมนาให้ความรู้เกี่ยวกับการปลูกไม้เศรษฐกิจ โดยเฉพาะไม้ยมหอม ไม้ยางพารา ไม้กฤษณา แก่กลุ่มเกษตรกรในเขตอำเภอฝาง แม่เมาะ ไชยปราการ ที่ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหลวง ในวันที่ 16 กรกฎาคม 2550 นี้ เวลา 13.00 น. การจัดอบรมสัมมนาครั้งนี้ บรรยายพิเศษในหัวข้อการปลูกไม้ในเขตป่าสงวนแห่งชาติเกษตรอำเภอแม่เมาะให้ความรู้เรื่องประโยชน์การปลูกไม้เศรษฐกิจ โดยเฉพาะไม้ยางพารา เป็นการกระตุ้นให้เกษตรกรสนใจในอันที่จะส่งผลให้มีการยกระดับรายได้ความมั่นคงให้แก่เกษตรกรในอนาคต อีกทั้งสอดรับกับนโยบายของรัฐบาลในการขยายพื้นที่ปลูกยางทางภาคเหนืออีกด้วย (องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหลวง, 2550)

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ปัจจัยที่มีผลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

1. ปัจจัยด้านอายุ

บริพันธ์ (2527) ได้ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน พบว่าพัฒนากรที่มีอายุมากกว่าจะมีพฤติกรรมตามบทบาทหน้าที่ดีกว่าพัฒนากรที่มีอายุน้อยกว่า สอดคล้องกับอมราวดี (2528) ได้ศึกษาความคิดเห็นราษฎรรอบอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ต่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ พบว่าหัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่ตั้งถิ่นฐานในหมู่บ้านนานกว่า 15 ปี และมีการรับฟังข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติมากซึ่งจะมีความคิดเห็นที่ดีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ส่วนระดับการศึกษา อายุ สถานภาพทางเศรษฐกิจไม่มีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและปัญญา (2529 : 185) ได้สรุปข้อคิดเห็นว่า อายุเป็นปัจจัยสำคัญต่อการยอมรับ เกษตรกรรุ่นใหม่จะยอมรับวิทยาการแผ่นดินใหม่ ได้ดีกว่าเกษตรกรผู้สูงอายุ เพราะวิทยาการแผ่นดินใหม่ อาจขัดต่อความเชื่อดั้งเดิม และไม่อยากเสี่ยงทำอะไรใหม่ ๆ หรือคิดว่าควรเป็นเรื่องของเกษตรกรรุ่นใหม่ที่เป็นลูกหลานมากกว่า เพราะเขาได้รับการศึกษาสูง และมีโอกาสทำการเกษตรต่อไปอีกนาน

สนั่น (2536) ได้ศึกษาทัศนคติของเกษตรกรที่มีต่อระบบการปลูกพืชเพื่ออนุรักษ์ดินและน้ำในพื้นที่บ้านห้วยจะคำน ตำบลปึงโค้ง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าเกษตรกรมีทัศนคติที่ดีปานกลางต่อปัญหาการชะล้างพังทลายของดิน โดยมีความเห็นว่าการชะล้างพังทลายของดิน มีผลทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของดินลดลง และคิดว่าควรมีการหยุดยั้งหรือป้องกันการพังทลายดิน เกษตรกรที่มีอายุน้อยจะมีทัศนคติต่อการดำเนินการปลูกแถมพืช ในแง่ความรู้ความเข้าใจ เมื่อเจ้าหน้าที่มาให้คำแนะนำ มากกว่าเกษตรกรที่มีอายุมาก และมีแรงงานในครัวเรือนน้อย ส่วนเกษตรกรที่มีพื้นที่ทำกินมาก และมีรายได้มาก จะมีทัศนคติทางบวกมากกว่า

2. ปัจจัยด้านการศึกษา

สุทธิ (2523) อ้างโดยมงคล (2536 : 35) ได้ศึกษา วิจัยทัศนคติของประชากรที่มีต่อสภาพแวดล้อมอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ : ศึกษากรณีหมู่บ้านใกล้เคียงในอำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่า ระดับการศึกษาเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลทำให้ประชากรมีทัศนคติ ต่อสภาพแวดล้อมอุทยานแห่งชาติ คือ ผู้มีการศึกษาสูงย่อมคำนึงถึงการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ที่คุ้มค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ตรงข้ามกับผู้ที่มีการศึกษาดำจะคำนึงถึงการอนุรักษ์ถึงเรื่องน้อยกว่า ดังนั้นจึงควรจะได้มีการส่งเสริมเผยแพร่ตลอดจนประชาสัมพันธ์ด้านการสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติต่อประชาชนทุกระดับชั้น ซึ่งอาจทำได้โดยการให้การศึกษานอกระบบแก่ชาวบ้าน พร้อมทั้งดำเนินการควบคู่ไปกับการพัฒนาทางด้าน

เศรษฐกิจสังคมเพื่อยกระดับฐานะ และรายได้ของประชาชนให้ดีขึ้น ซึ่งจะมีผลทำให้การบุกรุกทำลายทรัพยากรธรรมชาติน้อยลงหรือหมดไป

3. ปัจจัยด้านจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

พัชรินทร์ (2537 : 77) ได้ศึกษา ทักษะคติของเกษตรกรชาวเขาที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ กรณีศึกษาคอกภูคา อำเภอปัว จังหวัดน่าน พบว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนพื้นที่ครอบครอง อาชีพเสริม รายได้ การได้รับข้อมูลข่าวสารโดยภาพรวมแล้วไม่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ มีเพียงบางประเด็นคำถามเท่านั้นที่มีความสัมพันธ์กัน

4. ปัจจัยด้านการเป็นสมาชิกองค์กรในหมู่บ้าน

ประสพสุข (2531) อ่างโดย มงคล (2536 : 30) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในภาคเหนือ พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านอยู่ในระดับปานกลาง แต่มีความต้องการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อยู่ในระดับสูง เกี่ยวกับความคิดเห็นของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านพบว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้านส่วนใหญ่เห็นด้วย กับนโยบายของรัฐบาล ที่จำให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้แล้ว จะทำได้ดีกว่าเจ้าหน้าที่ป่าไม้และตำรวจ และเชื่อว่าจะทำให้การบุกรุกทำลายพื้นที่ป่า ลดลง เกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ คือขาดอำนาจในการจับกุมลูกบ้านที่ไม่ให้ความร่วมมือ

ชนเสก (2545) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของเกษตรกรชาวเขาเผ่าม้งและเผ่ากระเหรี่ยง ในเขตศูนย์พัฒนาโครงการหลวงอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่ จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเข้าร่วมองค์กรหมู่บ้านกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ พบว่าการเข้าร่วมสมาชิกองค์กรหมู่บ้าน มีความสัมพันธ์กับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

มงคล (2536) ได้ศึกษาถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ : ศึกษาเฉพาะกรณี กิ่งอำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน พบว่าผู้นำชุมชนส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดี ทั้งสำหรับคำถามเชิงบวกและเชิงลบ แต่ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่มีบทบาทน้อยมากในการอนุรักษ์ป่าไม้ ทั้งนี้การมีทัศนคติที่ดีในการอนุรักษ์กับบทบาทของผู้นำชุมชนไม่มีความสัมพันธ์กันแต่อย่างใด ส่วนการที่ผู้นำชุมชนได้รับแนวคิดในการอนุรักษ์จาก ตำบลศิลาแลงนั้น ไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติและบทบาทของพวกเขาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไม้

5. ปัจจัยด้านรายได้

ปลู่วี (2536) ได้ศึกษาเรื่อง ทักษะคติของเกษตรกรผู้ปลูกชา (เมี่ยง) ที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ตำบลป่าแป๋ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าเกษตรกรที่ทัศนคติที่ดีต่อ

การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และต่อการปลูกไม้อื่น ๆ ร่วมกับชาวสวนชา นอกจากนี้ยังพบว่า รายได้มีความสัมพันธ์กับทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

6. ปัจจัยด้านพื้นที่ถือครอง

พันธ์ศักดิ์ (2546) ที่ได้ศึกษาเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้บนที่สูง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย พบว่า จำนวนพื้นที่ที่ครอบครอง มีผลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ สอดคล้องกับสมนึก (2542) ได้ทำการศึกษาเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงหมู่บ้านห้วยปลิง ตำบลม่อนจอง อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า จำนวนพื้นที่ถือครอง การติดต่อเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไม้ มีผลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ มีผลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

7. ปัจจัยด้านการได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์

วิทยา (2532 : 67) กล่าวว่า การยอมรับเทคโนโลยีขึ้นอยู่กับแหล่งข่าว ความเชื่อถือแหล่งข่าวสาร จึงมีความสำคัญ ฉะนั้นการใช้สื่อสารมวลชน เพื่อให้ข่าวสารเกี่ยวกับความคิดและแนวปฏิบัติ เพื่อสร้างการตื่นตัว รับรู้และสนใจ ซึ่งวิทยา (2532 : 64 - 65) ได้สรุปลักษณะผู้ยอมรับเทคโนโลยีเร็วกว่า เป็นผู้มีการรับฟัง และใช้ข่าวสารจากสื่อมวลชนมากด้านวารสาร หนังสือวิชาการมาก

ชอบ (2535) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ความรู้และความตระหนักของอาสาพัฒนาชุมชน” เกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมในชนบท ศึกษากรณี : จังหวัดจันทบุรี ผลปรากฏว่า อาสาพัฒนาชุมชนมีความตระหนักเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมในชนบท (ด้านป่าไม้ ดิน และน้ำ) ในระดับสูง เมื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะส่วนบุคคล และพฤติกรรมการรับข่าวสารกับความตระหนักพบว่า อายุ รายได้ และระดับการศึกษา เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความตระหนักเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมในชนบทอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้และความตระหนัก พบว่า ความรู้เกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมในชนบทมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับความตระหนักอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

8. ปัจจัยด้านการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ทางการเกษตร

ไพบุลย์และคณะ (2523) ได้ศึกษาเรื่องทัศนคติของผู้ปลูกกาแฟที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ พบว่า ทัศนคติของผู้ปลูกกาแฟที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติจะเป็นไปในแง่บวก (Positively) คือ เห็นด้วยเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะมุเซอ คนเมือง และลัวะ ทัศนคติของผู้ปลูกกาแฟจะขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม ความรู้พื้นฐาน การสังเกต อิทธิพลของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมและประสบการณ์ในการปลูกกาแฟ

9. ปัจจัยที่มีผลต่อความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์

มนัส (2531) ได้ศึกษาเรื่องการให้ความรู้ความเข้าใจระดับตำบลในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในจังหวัดน่าน พบว่า ประชาชนมีความรู้พื้นฐานเรื่องทรัพยากรธรรมชาติต่อการดำรงชีวิตค่อนข้างดี มีความตระหนักในปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏในท้องถิ่น และมีความพร้อมสูงในการมีส่วนร่วมเพื่อแก้ไขปัญหา ประชาชนส่วนใหญ่ให้ความสำคัญถือปริศนาหรือและขอความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่บ้านของตนเอง สำหรับสื่อประเภทต่างๆ ที่ให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้แก่ หอกระจายข่าว วิทยุ โทรทัศน์

อินทราณี (2536) ได้ศึกษาเรื่องความรู้ความเข้าใจเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประชาชนในเขตตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่พบว่า กระบวนการรับรู้เรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่ชาวบ้านได้รับมากที่สุด ได้ยินได้ฟังจากหอกระจายข่าว รายการโทรทัศน์ วิทยุ การประชุม ซึ่งเรื่องราวที่ได้รับส่วนใหญ่เป็นเรื่องการอนุรักษ์ป่าไม้มากกว่าเรื่องเกี่ยวกับสัตว์ป่าและการอนุรักษ์ดินและน้ำ

10. ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติ

สันติ (2539 : 19) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการอนุรักษ์ป่าชุมชน พบว่า หัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน ซึ่งได้รับข้อมูลข่าวสารจากการอนุรักษ์ป่าชุมชนจากสื่อโทรทัศน์มากที่สุด รองลงมาได้แก่ วิทยุ หนังสือพิมพ์ และการฝึกอบรมตามลำดับและหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรมีทัศนคติว่าป่าไม้เป็นศูนย์กลางการผลิตการเก็บหาของป่าและมีความสมดุลทางธรรมชาติ และยังเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนในระดับชุมชน